Lokalhistorisk arkiv &
Lokalhistorisk forening i Sakskøbing

Årsskrift 1997

5. årgang

Lokalhistorisk arkiv &
Lokalhistorisk forening i Sakskøbing 1997

Redaktion : Holger Karlsen

Tryk : Amtscentralen

Omslag : Hotel Saxkjøbing tegnet af P. Holm 1918

FORORD

Midt i den dejlige efterårstid med naturens gyldne farver og den klare blå himmel er de sidste linier ved at blive skrevet, inden Årsskrift 1997 går i trykken, og vi kan forvente årsskriftet på gaden omkring 1. december som sædvanlig.
Indholdet er igen en vekslen mellem lokalhistoriske begivenheder og beskrivelser af steder og personer fra Sakskøbing og omegn.
Vi har i år fået artikler fra en udvidet kreds af personer og ser gerne, at der fremover melder sig flere nye ansigter med ideer og oplæg til de kommende årsskrifter.

De tidligere kommunale embedmænd nu pensionerede Hans Bech og Børge Larsen har skrevet en artikel om borgmester Peder Kirkegaard: *Erindringer om en mand med vilje, lune og et stort hjerte.*
Det ses tydeligt, at de to herrer personligt har kendt Peder Kirkegaard, der var borgmester i Sakskøbing fra 1937 til 1958.

Søndergade - min barndoms gade, er efterladte erindringer skrevet af Lilly Pedersen født Poulsen, Kartofte.
Lilly Pedersen beskriver på en hyggelig og ligefrem måde de handlende i Søndergade fra 1911 og frem til 20-erne.
Der er tale om et interessant tidsbillede fra det gamle Sakskøbing baseret på egne oplevelser.

I serien om egnens kirker er vi denne gang nået til Slemminge kirke, der som sædvanlig er illustreret af Poul E. Rasmussen.

Og så er det lykkedes for os at få lov til at offentliggøre *En bondedrengs oplevelser og livserindringer* af Agner Tejlmand.
Vi bringer afsnittet om hans barndom, der var helt anderledes, end det kan opleves i dag, og så er han en god fortæller.

Bent Tambour har indtalt et lydbånd, der beskriver *Guldborg - i fortid og nutid,* som nu gengives på tryk.
Her møder vi stedets originaler og personligheder bl.a. den nu afdøde, men kendte lokalhistoriker R. K. Nielsen.

Og så er det i år 100-året for Saxkjøbing Theater, hvilket har fået Renè Larsen til at sætte sig ind i teatrets historie og berette om nogle af de mange forestillinger, der har været opført på de skrå brædder i løbet af de mange år. *Saxkjøbing Theater 1897-1997* er lokal kulturhistorie.

Hans Bech har med assistance fra Johan Jørgensen og Holger Karlsen skrevet en historisk skildring om kongemagtens besøg i og kontakt med borgerne i Sakskøbing gennem 700 år.

Og endelig skal vi nævne, at "Støvmiderne" igen har sørget for at finde de støvede skrifter frem og gjort dem læselige for os almindelige mennesker.

GOD FORNØJELSE !

Holger Karlsen

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord..... side 3

Indholdsfortegnelse..... side 4

Borgmester P. Kirkegaard - Erindringer om en mand med vilje, lune og et stort hjerte..... side 5

Søndergade - min barndoms gade..... side 12

En bondedrengs oplevelser og livserindringer..... side 17

Guldborg - i fortid og nutid..... side 25

Saxkjøbing Theater..... side 30

Slemminge kirke..... side 36

Kongebesøg i Sakskøbing gennem 700 år..... side 39

Da bønder og præster i Majbølle fik besøg af toldvæsenet..... side 48

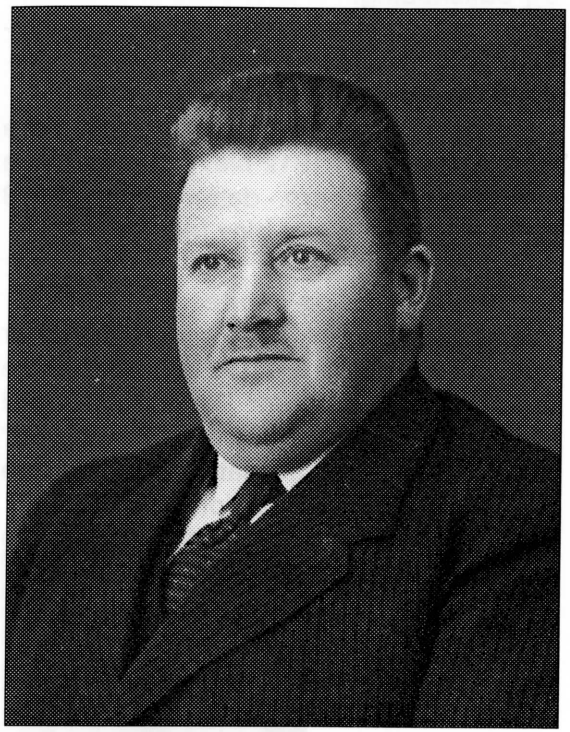
Ansøgning om fri proces i strid om fæsterettighed over Agerupgård 1852..... side 51

Et besøg på det lokale museum..... side 54

Årsberetninger..... side 56

BORGMESTER PEDER KIRKEGAARD

Erindringer om en mand med vilje, lune og et stort hjerte.

Peder Kirkegaard

Peder Kirkegaard var borgmester i Sakskøbing fra 1937 til 1958 - ialt 21 år. Normalt er kommunale valgperioder på 4 år, men på grund af krigen blev der ikke holdt valg i 1945, og denne valgperiode blev således forlænget med 1 år.
Peder Kirkegaard har indtil videre været den længst fungerende borgmester i Sakskøbing, og han var også den første socialdemokratiske borgmester i byen.

Selv nu snart 40 år efter Peder Kirkegaards død, kan man endnu blandt ældre mennesker på Lolland-Falster høre snakken fra den tid, da "Peder" var borgmester.
På Sakskøbing kirkegård kan man finde en mindeplade over Peder Kirkegaard.

Vi vil i denne artikel prøve at give lidt oplysninger om denne markante borgmester, der var med til at præge udviklingen i de vanskelige år i 1930-erne og under krigen frem til opsvinget tog fart omkring 1960.

Hvem var han?
Peder Kirkegaards slægt stammer fra Voldum ved Randers.
Oprindeligt hed familien Pedersen, men deres gård lå lige op til kirkegården, og da dette ofte blev sat i forbindelse med familien i sognet, tog man på et tidspunkt navnet Kirkegaard.

Peder Kirkegaards far var lærer og en meget frisindet mand, der var præget af de brydninger, der var i samfundet i sidste halvdel af forrige århundrede.

Da faderen søgte embede på Sjælland, kunne han ikke få dette på grund af sin frisindede holdning, men med anbefaling fra biskop Monrad blev han kaldet som førstelærer i Herritslev, hvor han fik en lang og god lærergerning.

Peder Kirkegaard fødtes den 15. februar 1887 og voksede op med indtrykkene fra det frisindede hjem og med skolegang hver anden dag, som man den gang havde på landet. Der var 4 søskende.
I 1904 kom Peder i lære i en købmandsgård i Nykøbing F, og 3 år efter, da han var udlært, tog han som 20-årig til Århus for at læse ved Handelshøjskolen.
Fra hjemmet var Peder præget af radikale politiske tanker, men tiden i Århus gav udover den lærdom, som studierne gav, også en ændret politisk opfattelse. Den kendte politiker Peter Sabro talte ved flere lejligheder til de studerende, og han inspirerede Peder Kirkegaard til at blive socialdemokrat.
En købmandsuddannet socialdemokrat var måske ikke så almindeligt, men tidens uretfærdighed over for småfolk, fik Peder til at forstå de nye tanker.

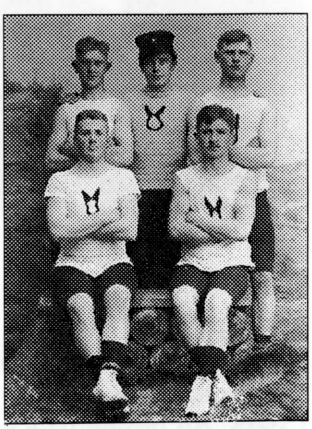

Peder i Vestergades købmandsgård i Skanderborg 1907

Efter 2 år på Handelshøjskolen fik Peder en god eksamen. Derefter fik han plads i Vestergades købmandsgård i Skanderborg, hvor han var godt et år. En af forfatterne til denne artikel har haft sin ungdom i Skanderborg og havde senere megen glæde af at snakke om byen med Peder Kirkegaard - aldersforskellen tiltrods.

Så gik turen til Rørbæk.
I 1911 var brugsforeningstanken blevet en realitet i Rørbæk,og Peder Kirkegaard blev opfordret til at søge uddelerpladsen, hvilket så blev starten på et alsidigt virke i Rørbæk og Sakskøbing.
Allerede i 1914 blev han indvalgt i Sakskøbing landsogns sogneråd som den første socialdemokrat.
Og i de år blev der også tid til at stifte familie, idet han i 1912 blev gift med Marie Hansen og fik 2 børn - datteren Else i 1913 og sønnen Niels, der blev født i 1917.

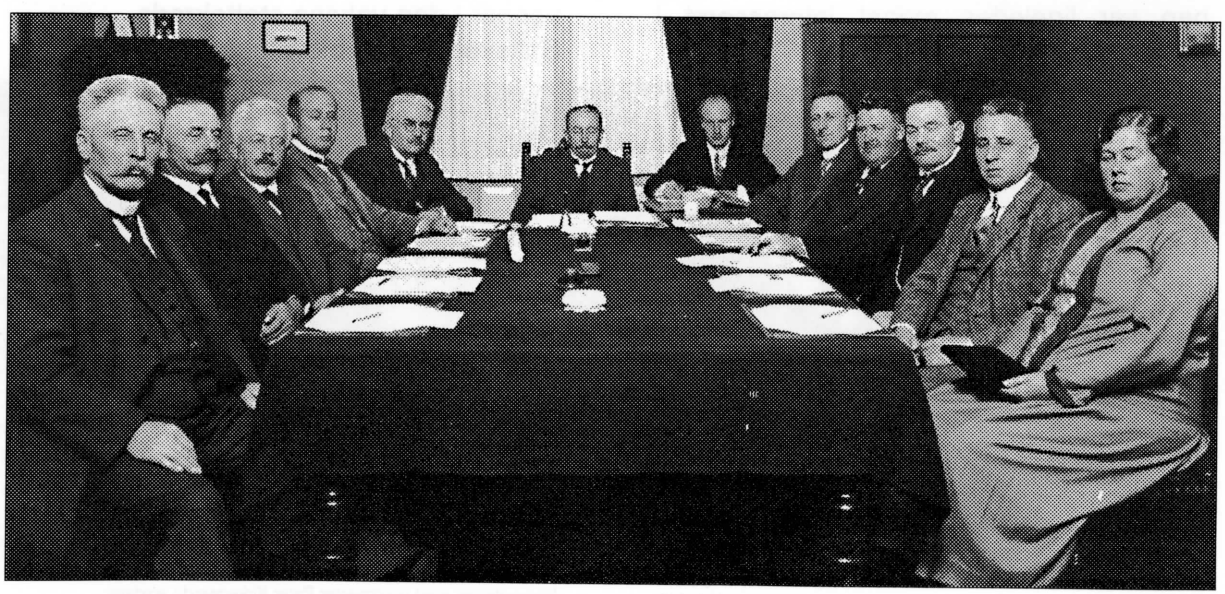
Den unge Peder og sporten.
Fra sin barndom var det gymnastikken, der havde Peders store interesse, men i sine første år i Rørbæk var Peder Kirkegaard med i roklubben, der jo med "Dose-holdet" som nordiske mestre satte glans på den tids lokale sportspræstationer.

4'er med styrmand 1912.
Peder Kirkegaard sidder foran t.v.

Interessen for idræt og dens opdragende betydning på ungdommen holdt ved gennem hele hans virke, og da Sakskøbing roklub i 1956 havde 50-års jubilæum, deltog borgmesteren aktivt i arrangementet.

Han går nye veje.
I de små købstæder levede man på den tid et mere udadvendt liv, idet man mødtes på byens mange hoteller og restaurationer for at drøfte tidens begivenheder, og der blev også klaret mangt et lokalt spørgsmål ved en snak over en øl eller to. I 1922 købte Peder Kirkegaard Centralhotellet i Torvegade, og brugsuddeleren blev således hotelejer og restauratør. "Rørbækkeren" flyttede til Sakskøbing. Det varede ved til 1926, hvor han solgte hotellet til Rasmus Rasmussen fra Centralgården i Killerup.
Og hvad så nu? Jo, biografen i Rådhusgade var til salg, og så blev Peder biografdirektør.
Men det var nu ikke den bedste tid for biografejere, idet stumfilmen i disse år blev afløst af talefilmen, og det kostede store investeringer.
Derfor solgte han biografen i 1932, og han blev derefter forretningsfører i Sygeforeningen Lolland-Falster (Fortsættelsessygekassen).
Der blev bygget kontor til villaen på Vestervang 4, som Peder havde ladet opføre i 1924, som det første hus på Vestervang.

Byrådskarrieren.
I sine år i Rørbæk havde Peder Kirkegaard som sagt været medlem af sognerådet, hvor baron Rosenørn Lehn var formand. Men efter 1. verdenskrig var baronen i Letland for udenrigsministeriet, og derfor kom Peder Kirkegård til at fungere som formand.
Med flytningen til Sakskøbing i 1922 forlod han sognerådet i landsognet, men blev i stedet for medlem af Sakskøbing byråd i 1924.

Sakskøbing byråd 1929 -
Peder Kirkegaard nr.4 fra højre.

I 1937 valgtes han til borgmester efter en meget spændende afstemning. Der var kun få stemmer imellem kandidaterne. Og Peder Kirkegaard blev som sagt den første socialdemokratiske borgmester i Sakskøbing.
Borgmestergerningen startede i en periode, hvor samfundet efter kriserne i begyndelse af 30-erne var begyndt at komme i gang igen.
Det var perioden med de store brobyggerier - Guldborgsundbroen i 1934 og senere Storstrømsbroen, der gav nye muligheder for "Sydhavsøerne".
Sakskøbing indviede alderdomshjemmet i 1937,og som følge af sygehusloven i 1938 udbyggede man Sakskøbing bys sygehus, så det i en lang periode var et af landsdelens bedste.
Peder ofrede havnen stor opmærksom, og han var ligeledes meget interesseret i driften af el, gas og vand.

En ny folkeskolelov i 1937 gav stødet til, at man søgte kontakt til den anerkendte arkitekt Palle Suenson og fik udarbejdet projekt til en ny skole.
Krigen kom imidlertid i vejen, og skoleplanerne blev gemt væk. Og det lykkedes først i 1965 at bygge en ny skole, der slet ikke blev, som den oprindelig var tænkt.

Men af alle kommunale opgaver var det dog idrætsanlægget i Holmeskoven,der optog borgmester Peder Kirkegaard mest, og det var en stor dag - ikke alene for idrætsklubberne, men også for byrådet og især for Peder Kirkegaard, da man den 11. juni 1950 kunne indvie "Danmarks smukkeste stadion",som det blev kaldt på den tid.

At det også gav smukke resultater på det idrætslige område glædede Peder og hans venner i den voksne støttekreds.
Sakskøbing var blevet idrættens by.

Honoratiores med borgmester Peter Kirkegaard i spidsen foretager flaghejsning ved indvielsen af det nye stadion.

Nogle små oplevelser fra perioden:
Da Roepigerne på Torvet skulle afsløres i 1940 var Peder Kirkegaard blevet borgmester. Men det var den tidligere borgmester, sparekassebestyrer Peter Petersen, der havde været ophavsmand til ideen og gennemført forhandlingerne. Derfor lod Peder Kirkegaard sin forgænger stå for arrangementet den dag.
Nok "ville han selv", men har forstod også at forlade scenen i en situation, som den beskrevne.

Han var blevet formand for sygehusudvalget, og efter at have studeret regnskaberne og søgt oplysninger om driften mødte han op og holdt møde med personalet.
Her gav han de politiske signaler, men ikke alle var glade for ham i de første år. Man lærte dog formanden at kende som reel og retfærdig, og forholdet imellem politikeren og personalet endte da også med at blive godt.
Dog var man i køkkenet ikke glade for, at han blandede sig i indkøbsfunktionen.
Han kunne f.eks. sige, at kaffen skulle købes samme sted som øvrige købmandsvarer, for det var det, man tjente på.
Købmanden skinnede tydeligt frem i ham.

1. juledag i 1944 sad familien samlet om julefrokosten, da det ringede på døren ved 12,30-tiden.
Sønnen lukkede op - to tyskere og en dansk "medløber" stod udenfor og spurgte efter borgmesteren. Peder kom ud i cardigan og hjemmesko og blev beordret til at følge med til Berritsgård.

Sagen var, at en ung pige med ansættelse på sygehuset, og som havde værelse ovenpå sygehusets køkkenbygning, havde haft en tysk soldat med hos sig.
Den form for "hjemmeservice" accepterede man ikke fra sygehusets side, og pigen var derfor blevet afskediget. Det havde soldaten ladet gå videre til sin foresatte. Men Peder var standhaftig - han holdt stædigt på, at afskedigelsen også ville være sket, hvis der havde været tale om en ung dansker. Og ved 19-tiden vendte Peder hjem til en lidt forsinket frokost.

Arealerne mellem Rørbæk og Sakskøbing var oprindelig meget fugtige engområder, men Peder Kirkegaard drøftede mulighed for placering af sukkerfabrikkens slambassiner med fabriksbestyrer Bibow Jensen.
Borgmesterens kollegaer i såvel sogneråd som byråd rystede på hovedet og sagde, at ideen var umulig. Men efter et par år, da man kunne se fast grund komme frem, rystede man ikke mere på hovedet, og i dag kan vi se campingpladsen, de grønne områder ved sportscenteret og vandrerhjemmet som en smuk del af området.

Familiefaderen kunne også vise, at det var ham, der bestemte.
Sønnen Niels fortæller, at det var tradition, at han kørte til bager Junior søndag morgen efter kryddere. Underkrydder til Peder og overkryddere til familien.
Men en dag havde Niels taget fejl, da de kl. 8 sad ved morgenbordet, og han havde taget underkrydderen.
Peders bemærkning var: "Er du ikke kommet afsted endnu knægt"?

Familien Kirkegaard foran Vestervang 4 i 1931.

Driftslederen på værkerne - Viggo Samuelsen - havde et godt forhold til borgmesteren. Det var ikke sjældent, at han som formand for udvalget kom på besøg og drøftede dagens opgaver og eventuelle problemer over en omgang øl. Og ofte blev havnefogeden og stationsforstanderen tilkaldt til disse "alvorlige drøftelser".
Trods det gode forhold var Peder streng, når det passede ham.
En fredag kom først Samuelsen og senere havnefogeden og orienterede om den daglige drift. Samtidig oplyste de, at de lørdag og søndag holdt fri til en planlagt weekendtur til Hamburg
Et øjeblik efter kontaktede Peder direktøren for Nordisk Solar i Nykøbing F - han ønskede at drøfte ny havnebelysning.
Mødet blev afholdt en time efter, og havnefoged og driftsleder blev tilkaldt.
Dagen sluttede med spisning, og da de 2 embedsmænd sent om aftenen kom hjem, var de langt fra tjenlige til at tage på tur til Tyskland.
Men Peder morede sig og fortale gerne på en lun måde om hændelsen.

I 1955 var der kæmnerkontor dèr, hvor skoletandklinikken er i dag, og forholdene var trange. Da arresten blev nedlagt i 1956, foreslog vi fra personalets side, at man kunne ombygge arresten til kontorer, men ideen blev ikke modtaget med det samme af Peder. Dog - et år senere var der antaget arkitekt og håndværkere. Nu var det borgmesterens idé - personalet skulle ikke komme og lære ham noget.
På samme måde foreslog jeg (HB), at man skulle starte et boligselskab, men beskeden var: "Kan De se den dør? - Ja ! - Så se at komme ud"!

Men var Peder Kirkegaard streng en dag, kunne han også være rund og gemytlig den næste, som da han under en sammenkomst efter en minigolfturnering havde inviteret på nogle stykker smørrebrød.
En af de ansatte tog, da fadet passerede, det eneste stykke med rejer. Men en af byrådets medlemmer blev fortørnet og bemærkede, at hans rejemad var blevet spist.
Peder tog det roligt og bestilte rejemad til hele selskabet og spurgte med et smil, om alle nu havde fået rejemad.

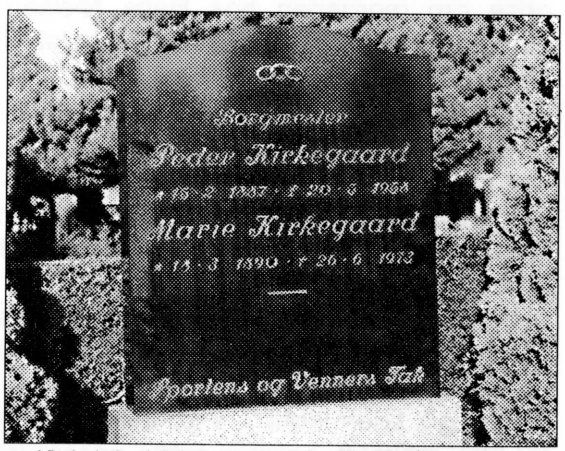
I Peder Kirkegaards borgmestertid blev alle sammenkomster og møder afholdt på byens mange hoteller og restauranter. Peder mente som gammel hotelejer, at indtægten skulle tilfalde byens spisesteder, som hver kunne servere sit speciale.
Borgmesteren var en mand med faste principper og drak f. eks. aldrig stærk spiritus - kun øl, men det kunne også blive til nogle stykker, når møderne trak længe ud, og det gjorde de tit.

Madmæssigt havde Peder beskedne ønsker - han foretrak fladt smørrebrød med spegepølse, rullepølse og salt kød.
Borgmesteren var ikke den, der gik først hjem, men han var bange for at gå alene, så vi unge medarbejdere fik besked på at ledsage ham til hjemmet på Vestervang. Og det gjorde vi, selv om det blev sent - og vi mødte selvfølgelig på kontoret næste dag til sædvanlig arbejdstid.

Kontakten til erhvervslivet.
Med sin købmandsmæssige baggrund og uddannelse havde Peder Kirkegaard let ved at omgås byens erhvervsdrivende. Han var trods politisk uenighed gode venner med Th. Johansen, der var leder af oliefirmaet BP på havnen. Også købmand Kaj Falk Hansen stod han på god fod med, og det har sikkert medvirket til, at mange politiske problemer blev løst.
Peder var også i bestyrelsen for Sakskøbing savværk, hvor greven på Krenkerup var formand. Det personlige bekendtskab herfra medførte, at kommunens overtagelse af de arealer, der var placeret nord for motorvejen, da der blev eksproprieret i 1940-erne, kunne overtages af kommunen, og her blev grunden til en senere boligmæssig og erhvervsmæssig udvikling af byen lagt.

Os der kendte Peder kunne af hattens placering på hovedet se, hvordan stemningen var. Var den nede i panden, så gjorde man klogt i at holde en lav profil. Men var den omme i nakken, så ville han gerne snakke.

Kun 7 uger efter, at han var stoppet som borgmester, døde han på grund af alvorlig sygdom.
En hel by - gamle og unge samledes om hans minde.

Mindeplade på Sakskøbing kirkegård (Foto/Renè Larsen)

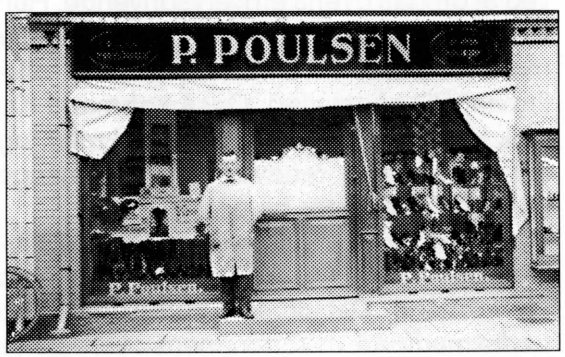
Artiklen er udarbejdet af Hans Beck og Børge Larsen på grundlag af arkivoplysninger fra Lokalhistorisk arkiv og samtale med sønnen Niels Kirkegård, Maribo.
Billedmaterialet stammer fra Lokalhistorisk arkiv og fra Niels Kirkegårds private fotoalbum.

Søndergade - min barndoms gade.

- efterladte erindringer skrevet af Lilly Pedersen født Poulsen, Kartofte.

Vi flyttede fra Nykøbing F. til Sakskøbing i 1911 på grund af den store lock-out og deraf følgende arbejdsløshed.
Far lejede en butik af bødker Hansen i Søndergade og begyndte at reparere sko og træsko. For at tjene ekstra vejede han grise om morgenen hos Hans Nielsen, Guldborghave. Grisene skulle med skib til slagteriet i Nakskov.
Og om aftenen var han tjener på Centralhotellet, så han var meget virksom.
Det var også på den tid, da sukkerfabrikken blev bygget, så min mor begyndte at drive pensionat og havde 8 - 10 mand på kost.
Mine forældre havde derfor meget at gøre samtidig med, at de skulle passe værksted og butik.
Sådan gik tiden indtil 1. verdenskrig, hvor far blev indkaldt, og mor måtte passe det hele selv.
Mens far endnu var indkaldt, var han indkvarteret hos nogle flinke parcellistfolk på Sydsjælland, og så snød han sig hjem et par gange om ugen.
Han kom gerne cyklende ved 11-tiden om aftenen, og på grund af den lange cykletur var han blevet varm og svedig, så han måtte skifte tøj.
Men efter at have fået lidt mad, gik han på værkstedet og reparerede sko og træsko til kl 5 om morgenen, hvorefter han cyklede tilbage til Sydsjælland.

Men den tid fik også ende, og efter krigen blev forretningen udvidet med fabrikssyet fodtøj, der dog på den tid var fiskeskind og andre dårlige materialer.
Efterhånden blev fodtøjet bedre og udvalget større, og så købte far Søndergade 19 af bogtrykker Laurits Jensen - det var i 1917.

Søndergade 19

Vi kunne imidlertid ikke få hele huset for os selv til at begynde med, da en del var lejet ud, og derfor måtte jeg og farmor, der var flyttet ind hos os efter farfars død, bo på den anden side af gaden i et års tid.
Men senere blev der indrettet en stue til farmor på 1. sal hos far og mor, og der boede hun lige til sin død i 1938.

Min farmor og jeg havde mange gode stunder sammen. Hun var meget livlig og humoristisk, og hun var meget dygtig til håndarbejde og syede al mit tøj.

Om søndagen tog vi til Oreby, far og mor cyklede, medens farmor og jeg sejlede med "Terje Viken", der sejlede hver søndag om sommeren. Og så havde vi madpakken med.

"Terje Viken"

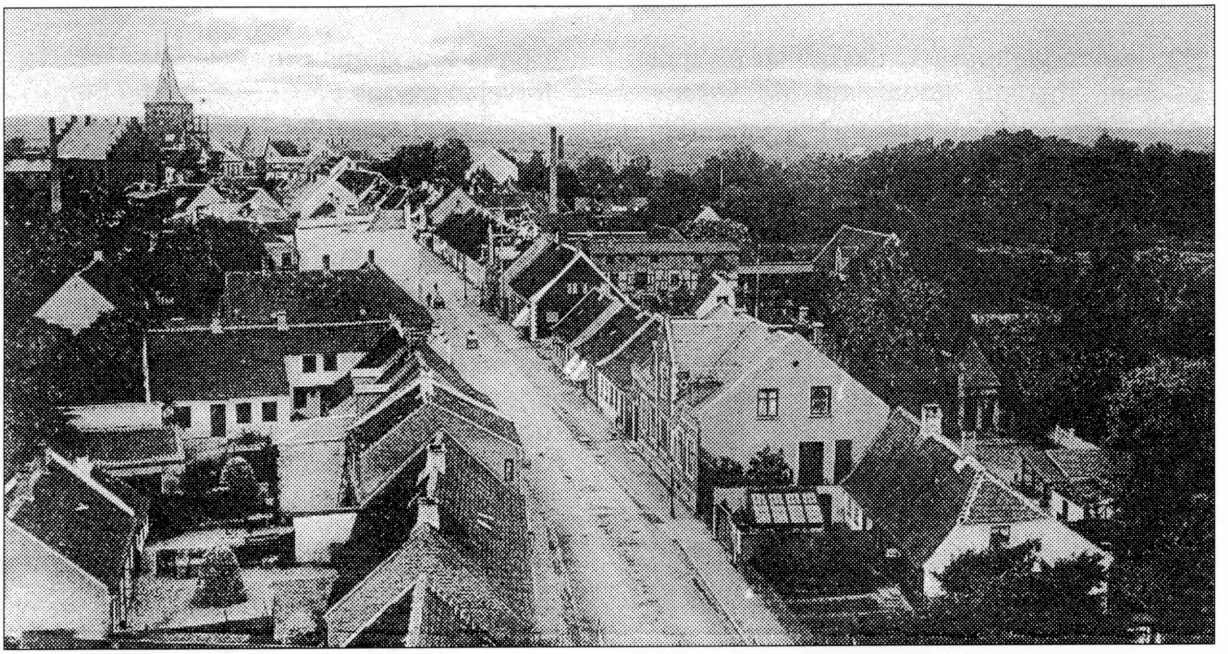
Hvis far og mor skulle bort, og jeg ikke skulle med, så gik farmor og jeg i biografen og så "Fyrtårnet og Bivognen", og så havde mor købt for 10 øre kager, som vi kunne hygge os med.
Far havde lejet en kolonihave på Maribovej, og den passede farmor. Hun gik troligt derud på sine træsko og med sit bomuldsforklæde på. Det var ganske almindeligt, at man dengang gik op gennem byen med forklæde på.
Da jeg var 14 år, blev Preben født, det var i 1922,og det var til stor glæde for familien. Vi havde på det tidspunkt en pige, der hed Hulda, og hun passede Preben, mens mor var i butikken.
Og så havde vi fætter Alfred hos os i flere år, mens han lærte at reparere sko og lave træsko. Han havde haft børnelammelse som barn og kunne slet ikke gå.

I hans barndomshjem i Radsted var der i forvejen mange søskende, så der blev ikke rigtigt gjort noget for Alfred, før min morfar og mormor i Rykkerup tog sig af ham og kørte ham i skole i Toreby et par gange om ugen.
Efter konfirmationen fik min far ham så på værkstedet, og han blev senere opereret og fik skinner på benene og lærte at gå, og min far lærte ham også at cykle.
Efter nogle år flyttede han hjem til Radsted og indrettede et lille værksted i sine forældres hus og nedsatte sig som skomager i Nørre Radsted.

Vi dyrkede meget sang og musik i mit hjem. Når vi havde gæster, spillede far, mor eller jeg på citar, og far spillede desuden på mundharpe.

Efter krigen købte far et nyt klaver til mig. Det var garver Jensen, der købte det for ham i Tyskland, mens garveren alligevel var dernede for at få nye tænder, alt var så billigt i Tyskland på det tidspunkt.
Jeg var meget lykkelig for det klaver og har gået til undervisning både i Sakskøbing og i Nykøbing.

Jeg tog mellemskoleeksamen i 1923, og gik derefter på handelsskole i 3 år. Så kom jeg til frk. Hansens skotøjsforretning i Maribo, hvor jeg både var i huset og i forretningen.
Og så var jeg hjemme i et par år, mens far byggede forretningen om - det var i 1927.
På et tidspunkt lærte jeg Poul at kende, og vi havde nogle gode ungdomsår, indtil vi blev gift og bosat i Kartofte.

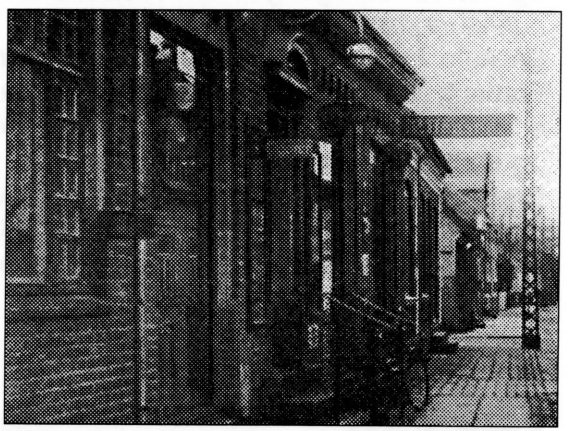
Søndergade set fra vandtårnet 1909. I forgrunden ses jernbanesporet. Saxes Allè er endnu ikke gennemført.

Hvis jeg så skal fortælle lidt om Søndergade iøvrigt, så starter jeg ved jernbaneoverskæringen i højre side og går mod torvet.
Først boede Mads Brodt med træbenet, og derefter kom Landmandsbanken.
Jeg husker de to bankdamer frk. Østerberg og frk. Dahl, der begge flyttede med til ny adresse, da dr. Nielsen med familie flyttede ind i huset Søndergade 39 - det var i 1920.

Så lå der et gammelt hus, hvor Jørgen Simons mor boede. Derefter kom cykelhandler Frederiksens forretning og jordemoderboligen, der blev revet ned ved Saxes Allès gennemførelse. Jordemoderen var min mors faster Trine, hvis mand var smed på Berritsgård.

Efter Saxes Alle lå skomager Vallentins forretning, der igen var nabo til købmand P. Hansens store bygning med købmandsforretning og handel med brændsel, korn og tømmer. I forretningen var der bestyrer Bøtger og 3-4 kommiser til at betjene kunderne, og personalet boede og spiste hos enkefru P Hansen.
Foruden selve butikken var der en skænkestue, hvor bønderne kunne få et pibestop og en dram, når de var kommet til byen.
I gården, hvor gårdskarlen Poul Christensen regerede, var der hestestald, så hestene kunne hvile, mens bønderne handlede i butikken og ordnede andre ærinder.
Bag stalden havde enkefruen sin store have, der gik helt ned til åen.

Købmandsgården havde også heste og køer og marker på Nystedvej, og her regerede fodermesteren, som hver aften kom med nymalket mælk, der blev solgt fra fru Hansens vaskehus. Jeg hentede selv mælk der hver aften.
Efter Bøtger blev Th. Johansen bestyrer, indtil sønnerne kom hjem - Robert fra Paris og Kaj fra Sibirien.

P.Hansens kolonialforretning

Næste hus i gaden var væver Madsens. Han boede sammen med sin datter, der passede butikken.
Så kommer vi til huset, der var bygget til føromtalte bestyrer Bøtger, og som var gift med lodsens datter fra Oreby.
Derefter et gammelt hus, der brændte på et eller andet tidspunkt, og fa. P. Hansen indrettede i stedet for en udstillingsbygning til havemøbler, kakkelovne og meget andet.

Bag ved denne bygning lå P. Hansens store oplagsplads til kul, koks og briketter. På pladsen byggede Peitersen siden sin maskinfabrik.
Så kommer vi til snedkermester Hylsens hus. Hylsens havde, hvad man kan kalde et finere hjem, hvor det bedre borgerskab mødtes.
Snedkerværkstedet lå bag forhuset, og bag dette igen lå en pragtfuld have, der stødte op til nr. 19 i Søndergade, hvor jeg jo senere kom til at bo.
I nr. 19 havde som sagt bogtrykker Laurits Jensen sit trykkeri i baghuset og lejlighed på 1. sal.
Nedenunder havde frk. Bang og frk. Sørensen fedevareudsalg fra Nakskov slagteri.

Cigarhandler Olsen, der ejede den næste ejendom, havde foruden tobaksforretningen lejet et lokale ud til barbermester Thorvald Pedersen.
Derefter var det Rasmussen, der havde sit mejeri, hvor der hver formiddag var livlig trafik af mælkevogne fra omegnens gårde.
Så kommer vi til snedker Thygesen og hans søster lille hus. Det var et par hyggelige gamle mennesker.
Han drev et reparationsværksted, mens hun gerne sad ved gadespejlet og vinkede til os, når vi gik til og fra skole.
Den senere bankbygning rummede først sagfører Petersens kontor, og så var der kæmnerkontor ved siden af.

Så kom apoteket og "Harmonien", der i dag er revet ned for at give plads til Tværvej.
Til sidst kom urmager Ibsen og Jocumsens forretning med den høje trappe. Jocumsen blev kaldt "den billige" - han kørte også på landet og solgte tøj.
Det allersidste hus i Søndergade var delt mellem Anna Lunds skotøjsforretning og et konditori.

Så skal vi igen ned i Søndergade og starte ved jernbaneoveskæringen, hvor der først lå et beboelseshus og derefter Sevinius Jensens store manufakturforretning, hvor de også handlede med herrehabitter og frakker.
I det næste hus boede vejassistent Sverin og så kom købmand Nielsen på hjørnet af Stationsvej.
På den anden side var der tandlægeklinik, og så lå P. Hansens store kornmagasin.
Dr. Fugl boede i det store hus efter magasinet. Han var, hvad man dengang kaldte en fin herre. Den gang kom oplandets folk i hestevogn og hentede doktoren. Men efter 1. verdenskrig fik byen en taxa - det var "Adler Christensen", og han kørte altid for dr. Fugl. Når de så kom hjem fra sygebesøg, så fik vi børn altid lov til at køre med til garagen på Saxes Allè.
Huset efter doktorens var politibetjent Hoppes, og dernæst skrædder Hansen og Sønnerups beværtning - det senere Landmandshotel.
Hvor Søndergade 20 ligger i dag, var der før en ejendom, som bødker Hansen ejede, og det var der, far lejede forretning og lejlighed, da vi kom til Sakskøbing i 1911.

Før os havde bogtrykker Jensens kone haft hatteforretning indtil 1908. Så kom cykelhandler Jørgensen og senere kaffehandler Nielsen.
Bødker Hansen, der beboede det meste af ejendommen, var en bøs herre, som vi børn var meget bange for, men hans kone var elskelig.
Det næste hus i rækken ligger der endnu, og det var den gang Anton Nielsens manufakturforretning.
Så kom byens førende malermester Carl Frederik Johansen. Han havde arvet firmaet efter faderen og havde mange svende og lærlinge i arbejde.
Brandstrups bryggeri var den næste store bygning med port ind til selve bryggeriet, der lå i gården med høj skorsten og det hele.

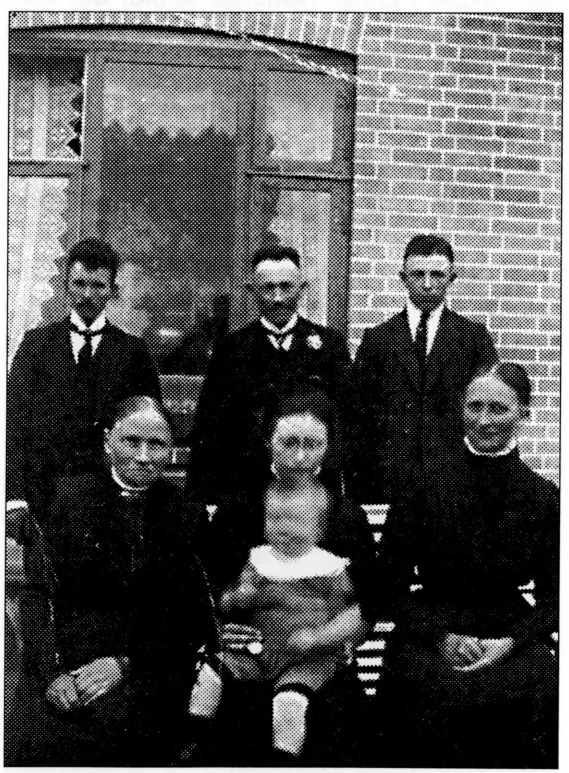

Manufakturhandlerens og malerens huse samt Brandstrups bryggeri.

Til sidst boede saddelmager Jørgensen og dernæst sagfører Thorvaldsen. Så havde fru "Pålæg-Kragh" forretning, mens hendes mand havde bødkerværksted i gården.
Til allersidst boede farver Madsen.

En bondedrengs oplevelser og livserindringer - i uddrag

af Agner Tejlmand

Jeg blev født den 5. oktober 1914 i Krungerup i Radsted sogn.
Mine forældre var gårdmand Karl Alfred Hansen Tejlmand og Karen Marie Tejlmand, født Nielsen.
Jeg blev født i et borgerligt miljø, men tiden, der fulgte, ændrede i løbet af syv år fuldstændig min tilværelse.

Familiefoto fra mine bedsteforældres sølvbryllup 1916.
Jeg sidder på mors skød. Min far står øverst t.v.

Det første, jeg kan huske fra min barndom, er, at de voksne talte om den våbenstilstand, der indtrådte den 11.11. kl.11 1918 efter den første verdenskrig.

Der blev talt meget om den forfærdelige krig, der havde raset i fire år, og om hvor mange mennesker, der var blevet slået ihjel.
Det var dyrtid, og næsten alle dagligvarer var rationeret. Det var en streng tid for alle arbejderhjem i særdeleshed i byerne.
På landet mærkedes det ikke så meget, da man på gårdene havde egne produkter at forsyne sig med.

Mine forældre have både karl og pige på gården, men allerede som 6-årig måtte jeg tage del i det daglige arbejde med at passe dyrene og tromle og harve i marken.
I løbet af 9 år blev vi 4 søskende foruden 2, som døde som ganske små.

Fra jeg var fem år husker jeg, at vi havde en polsk karl, der hed Simon Cryciak, og han fortale om de grusomme tilstande i Polen med politisoldater og kosakker. Det lød som det rene volapyk, men jeg opfattede det både som noget frygteligt og som noget eventyrligt.
På et tidspunkt rejste han hjem til Polen for at deltage i den polske frihedskrig - Gud ved, hvad der blev af ham?

Vi havde også en karl, der hed Thomas, han var jyde, og han lærte mig at læse.

Begge vores karle var gode til deres arbejde og flinke og omgængelige for os børn.

Jeg husker også et par af tjenestepigerne, Astrid og Ingeborg. De tog sig meget af os børn, og det må vel have været på grund af, at vores forældre tit tog til byen, og på grund af deres ikke særlige gode ægteskab.
Det kunne dog forekomme, at vi børn kom med vores forældre til marked i Nykøbing og på juleudstilling eller på indkøb i Sakskøbing.

Men ellers var besøgene hos vores bedsteforældre henholdsvis i Udstolpe eller Radsted Langet de helt store dage.

Når vi var hos dem til fødselsdage, kørte vi i charabanc med et par lette Frederiksborgheste for.
Min far holdt meget af at køre med lette heste, og jeg tror, at han holdt mere af hestene end af min mor.

Om vinteren var det en kold tur i hestevogn men vi børn blev pakket godt ind i tæpper og lagt i bunden af vognen - det var altid koldt på morfars fødselsdag den 11. februar.

Handel med heste var min fars store lyst, men enhver kan vel forstå, at når en almindelig bonde mængede sig med de store handelsfolk, så skulle det på et eller andet tidspunkt gå galt.

Da jeg var syv år, måtte han se i øjnene, at hans gæld var blevet så stor, at han blev nødt til at sælge sin gård, og selv om han i første omgang fik købt en mindre ejendom, så blev han allerede året efter erklæret konkurs - det var først på året i 1922.

Jeg glemmer aldrig den dag, da vi blev sat ud af vores hjem af kongens foged. Kun det allermest nødvendige bohave måtte vi beholde - resten var pantet, og mor og vi børn græd.

Mens alt dette foregik, var jeg begyndt at gå i skole i Øster Radsted skole, der den gang var 4-klasset med hverandendags undervisning.
Jeg var ikke glad for at gå i skole, for jeg blev både drillet og tævet, og da det også var offentlig kendt, at min far var gået fallit, faldt der mange ydmygende bemærkninger, der sved i mit barnesind.
Jeg blev både arrig og hidsig og blev efterhånden en lille slagsbroder, der ofte gav læreren anledning til at belønne mig med et rap i enden med spanskrøret.

Øster Radsted skole 1922

Vi kom midlertidig til at bo et par steder - for min mors vedkommende sammen med mine to mindreårige søskende hos hendes onkel og tante, der var gårdmandsfolk i Nagelsti.
Jeg blev kørt hen til en gårdmand i Kettinge, hvor jeg skulle bo sammen med min far.

Der var jeg ofte noget ensom, da min far bare rakkede rundt på landevejen, og jeg følte mig ikke just som nogen hædersgæst hos familien. Det var jo af ren og skær nød og elendighed, at jeg var der.

Det var koldt, og jeg tullede rundt og frøs. Derfor fandt jeg på at gå ind i den varme kostald hos fodermesteren, der var flink og rar.
Om aftenen holdt jeg til i borgstuen sammen med karlene og pigerne, mens manden og konen sammen med deres tre halvvoksne døtre holdt til i privaten.

Men det kunne jo ikke blive ved med at gå på den måde, og derfor købte de to gårdmænd en ejendom på 3 tdr. land ved Nykøbingvej, hvor vi så kunne flytte ind.

Gårdmændene såede jorden til, og så var det meningen at min far skulle gå på arbejde, men det var just ikke hans lyst.

På den lille landejendom var der til at begynde med en hest og to køer samt en kalv og et par grise,men da min far atter skulle afprøve sit handelstalent, så varede det ikke længe før der ingen dyr var på ejendommen.

Nu kom jeg til at gå i Krungerup skole, der var 2-klasset med en enkelt lærer.
Læreren var en ældre mand - godtnok lidt streng og gammeldags, men han kunne lære os noget, og vi børn holdt trods alt af ham.

Nu begyndte katastrofen imidlertid atter at trække op i horisonten, og den 1.maj 1922 blev jeg indlagt på Nykøbing sygehus med difteritis. Der skulle gå 2½ måned, inden jeg igen kom hjem.

8 dage efter var det min mors tur til at blive indlagt akut på sygehuset, og mine to yngre søskende blev sat i pleje hos min farbror i Nørre Radsted, gårdmand Ewald Tejlmand og hans kone Amalie, hvor de havde det godt.
Jeg derimod skulle prøve at passe mig selv, mens min far stadig kørte rundt og handlede.

De to gårdmænd, der havde købt hus med dyr og tilsået jorden mistede imidlertid tålmodigheden med min far. Han skulle ikke bare sælge det, de havde købt, og putte pengene i egen lomme og hverken betale renter eller afdrag.
Igen kom kongens foged, og så var det ud af hytten, og vi stod atter på gaden. Jeg kom hen hos genboen, og min far kørte sin vej på cykel - og min mor lå stadig på sygehuset.

Efter et par dage kom min far kørende med et par store mørkerøde heste spændt for en stor fjedervogn, og samtidig havde han hentet mine to småsøskende.

Vores bohave - den smule der var tilbage - blev læsset på vognen, og det blev aften, inden vi kom af sted.
Og så gik turen til Sandager, og det blev en tur, jeg aldrig glemmer.

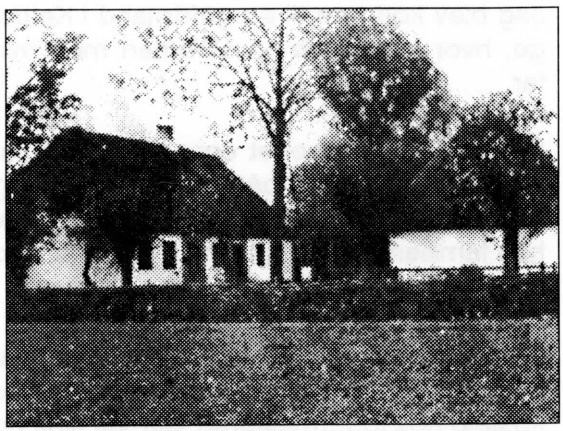
Da vi kom ned mellem Hejrede og Godsted var det bælgmørkt og samtidig begyndte det at regne kraftigt. Nede ved Dalbakken i Vester Ulslev kørte vi fast og måtte have hjælp af en bondemand for at komme i gang igen.

Endelig nåede vi drivvåde til "Skovgård", hvor min far havde fået arbejde som staldkarl og iøvrigt lånt køretøjet.
Proprietæren stod og tog imod os med en flagermuslygte i hånden og bandede over det sene tidspunkt - det var efterhånden blevet midnat.
Vi børn blev lagt i seng sammen i en stor karlekammerseng og sov snart efter den anstrengende køretur.

Da vi vågnede næste morgen, gik vi over i stalden til vores far, og vi var både sultne og tørstige.
Men da der var gået en times tid, kom proprietærfruen over i stalden og hentede os ind i borgstuen, hvor vi fik morgenmad. Hun sørgede for os et par dage, indtil vores gennemblødte bohave og sengetøj var blevet tørt, og vi flyttede ind i det hus, hvor vi skulle bo.

Huset lå nede ved Østersøen, og der var en lille havn, hvor fiskerne havde deres både liggende - det var lige noget for os børn at se på.

Imidlertid kom vores mor hjem fra sygehuset, og hun måtte tage del i arbejdet på gården inde og ude blandt andet med at bringe høsten i hus. Det var i september 1922.

Strandby skole 1922 (foto venligst udlånt af Krumsøarkivet)

Nu kom jeg til at gå i Strandby skole. Det var den tredje skole, som jeg i løbet af godt et års tid stiftede bekendtskab med.
Læreren var flink og rar og lærte os noget. Men det gik kun til en månedstid før jul, så var der ikke mere brug for mine forældre på Skovgård, og min far havde som sædvanlig glemt at betale husleje, så vi måtte flytte, og jeg skulle igen skifte skole.

Min far fik lejet os ind i et gammelt hus ved Roden skov i Frejlev Enghave, og jeg kom i Frejlev østre skole, hvor læreren især vakte min historiske interesse.

Nu var mine forældre og vi børn i løbet af et år gledet ad den sociale rangstige fra bondemiljøet til det laveste af det lave - det ubemidlede proletariat.

Vi var blevet meget fattige, og når jeg blev sendt over på en nærliggende gård efter mælk, så havde jeg ingen penge med - det var det rene tiggeri.
Men mælk fik jeg da, og det var nok, fordi konen på gården vist nok havde været på højskole sammen med min mor.

Et par dage før jul blev jeg som sædvanlig sendt over efter mælk, og da jeg kom ind i gården, kunne jeg lugte, at de var ved at ordne slagtemad - de havde slagtet julegrisen, og så fik jeg en pakke slagtemad med hjem til min mor.

Og dagen før juleaften blev jeg sendt til Frejlev station for at hente en julepakke fra mormor, så det endte jo med, at det midt i vores fattigdom alligevel blev en prægtig juleaften med meget god mad.

Varme manglede vi ikke, da vi hentede tørgrene i skoven, og kakkelovnen knitrede lystigt.

Jul og nytår blev overstået, vi skrev 1923, og min far begyndte igen at handle.
Af de andre handelsfolk fik han nogle dyr i kommission, men det var dyr, der havde mere eller mindre skavanker, og det var jo smart nok, for hvis køberen siden fortrød handelen, så kunne de ikke få erstatning af min far, da han intet ejede.
Han trak også kreaturer ind til markedshallen i Nykøbing, og jeg måtte hjælpe med at jage på køerne.

En aften, da min far kom hjem fra en handelstur, havde han købt en pigecykel for fem kroner, og den skulle jeg nu lære at cykle på.
Det var herefter ingen sag at blive sendt til købmand eller til bager, selv om der var det meste af tre kilometer.
En søndag i februar skulle vi til min morfars fødselsdag, men det var ikke så nemt med tøj eller køretøj, når fattigfolk skulle bort.

Min far fik dog lånt et køretøj af en af de handelsfolk, som han havde forbindelse med, og så blev vi pakket ind i tæpper for ikke at fryse på den 2½ mil lange vej fra Frejlev til Udstolpe.
Da vi skulle hjem om aftenen, insisterede mine bedsteforældre på, at min lillesøster skulle blive hos dem, og derved blev det.
Således kom hun til at leve en tryg og beskyttet tilværelse i resten af sin barndom og første ungdom.

Min far glemte som sædvanlig at betale husleje,og en dag kom posten med et brev fra en sagfører, der kort og godt meddelte, at såfremt huslejen ikke blev betalt inden 8 dage, ville vi blive sat ud af huset.

Så gik der nogle dage, hvor min far som sædvanlig var på farten, og så kom han hjem og fortalte, at han havde købt et hus i Stouby for 2.ooo kroner, men han skulle skaffe to kautionister, og det regnede han med, at min farfar og morfar ville være.

Men de kendte desværre den herre for godt, så de sagde rent ud, at nu ville de selv købe huset og tage skøde på det, for nu kunne det være nok med det flytteri flere gange om året.

Væggerløse skole - jeg sidder i forreste række nr.1 t.v.

Den 15. juni kørte vi atter i skridtgang ud ad landevejen med min højgravide mor og lillebror på flyttelæsset. Jeg skulle cykle bag efter for at holde øje med, at vi ikke tabte noget. Og vi nåede vejs ende først på aftenen.
Så kom jeg i Væggerløse skole, der var den femte i rækken, og jeg var endnu ikke fyldt ni år.
Førstelæreren var missionsk, men det forbød ham åbenbart ikke at slå os børn. Han var streng, men vi fik lært noget.
Lærerinden var en ældre dame, der ikke var mindre streng.

Da jeg var 10 år begyndte jeg at gå på arbejde. Jeg måtte hjælpe min mor med roelugning og roeoptagning, og min to år yngre bror måtte passe min lillesøster, som lå i barnevogn.

En dag, da høsten nærmede sig, kom gårdmanden og sagde, at jeg nu var så stor, så jeg kunne få en høstplads, så kunne jeg få 1,5o kr. om dagen + kosten, og det var et tilbud, som kom til at betyde meget for resten af min barndom.

Når man den gang kunne have en høstplads, selv om man var skoledreng, så var det fordi landsbyskolernes sommerferie var lagt i august måned.
Gårdmanden rundede min høstløn op til 40 kroner, og jeg var stolt, da jeg næste dag cyklede til Nykøbing sammen med min mor for at købe et sæt brugt tøj og et par snørestøvler hos en marskandiser.
Først i oktober fik vi en uges kartoffelferie og i den følgende uge forsømte jeg bare skolen, så jeg fortsat kunne tjene lidt ved optagning af kartofler.

Ifølge kirkebogen døde der i perioden 16. februar 1808 til 11. august 1813 ialt 84 soldater.
Af disse var: 1 rytterkorporal 60 år, 1 underofficer 40 år, 1 overkonstabel 25 år og ovennævnte feltskærer 45 år.
Desuden 1 grenadir, 1 tambouer, 1 artillerist, 1 matros, 42 musketerer (infanterister), 22 ryttere og 12 jægere.
Ældste menige soldat var 50 år, yngste 21 år, begge musketerer.
Gennemsnitsalderen for alle soldater var ca. 28 år.

72 af disse soldater blev begravet ved kirken, og 12 blev begravet på den nuværende kirkegård, der blev indviet 25. juni 1812.

I ovennævnte periode (1808 - 1813) døde der i Sakskøbing kirkesogn, der bestod af Sakskøbing købstad og Sakskøbing landsogn, 233 civile personer og ovennævnte 84 soldater ialt 317 personer, hvilket var mere end 1 om ugen.

I kirkebogen fra 1810 kan man læse følgende hændelse:
Løverdagen den 17.de Marts blev Rytteren af Sygestuen - Jens Andersen Seilflod fra Det Slesviske Rytteri-Regiment, begravet, som i Vildelse sprang i en Brønd ved Saxkjøbing Sygestue og omkom den 12.de Marts 24 år gammel.

Johan Jørgensen

Håndværkere, købmænd og andre borgere i 1700 årene.

af Preben Poulsen

I årene efter svenskernes afbrænding af vor by i 1658 - efterfulgt af en pestepedemi, der næsten halverede landets befolkning, var der stor fattigdom blandt indbyggerne.

Men hverdagen skulle jo leves, og der var mange forskellige håndværk, der udførtes af borgerne.
Ind imellem drev de lidt kvæghold og landbrug på markerne rundt om byen - Bymarken.

Efter afslutningen af Den store nordiske Krig ved freden i 172o og årene efter var forholdene elendige.

I byfoged Mogens Hammers indberetning til kongen om byens tilstand i 1735 har man vel heller ikke sparet på beklagelserne i håb om at få lempet lidt på skatterne. Der fortælles om byens købmænd, *at de kun slæber sig igennem med stort Besvær og liden Formue.*
Af laug findes ikkun 4, nemlig:
Skomagerlauget hvorudi er 19 Stk, deraf 2 a 3 som haver lidt Næring og Brug, dog af ringe Tilstand, men de øvrige kan ikke formedelst Uformuenhed fortsætte deres håndværk.
Skrædderlauget bestaar af 6 Mestre, som ikkun haver liden Næring af ringe Tilstand.
Væverlauget bestaar af 4 Stk. og er i slet Tilstand.
I det 4. Laug er trende Haandværkere under eet Laug formedelst dette Steds Ringhed befattet, nemlig 4 Snedkere, 2 Murmester og 2 Smede, som kun haver gandske liden Næring og derover i slet Tilstand.

Derefter nævnes alle byens skatteydere ved navn og stilling, 106 personer ialt, deres tilstand beskrives mere eller mindre elendig, hør blot:
Peder Handskemager fra Rødby, kan ikke drive Haandværket, er i fattig Tilstand.

Det drejer sig om handskemager Peder Jørgensen, der kom til byen i 1729, fik borgerskab og købte Vestergade 15 (det var her, der for nogle år siden var filmoptagelser med Liv Ulman og Ghita Nørby til filmen "Sofie").

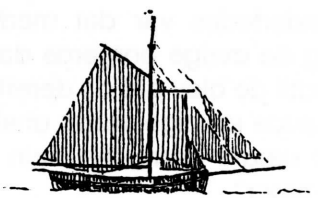
Laugs- og håndværkersymboler

Morten Skipper, lader sig befragte, kan undertiden befragte sig selv, er ellers ikkun af liden Formue.
Det er Morten Jensen og hans kone Inger Christine, der ejede Vestergade 8 - 10 til 1749.

Lars Kylling, Skomager, kan ikke formedelst Alder og Fattigdom fortsætte Haandværket.
Lars Lauritsen Kylling fik borgerskab år 1700 og var ejer af Søndergade 4 fra før 1728 til sin død.

Mathias Snedker, fattig, kan ikke fortsætte sit Borgerskab.
Det var Mathias Jacobsen, der opnåede borgerskab her i byen i 1694 - altså for 305 år siden. Han købte Torvegade (dengang Brostræde) nr. 6 - 8, hvor der indtil for få år siden var boghandel.

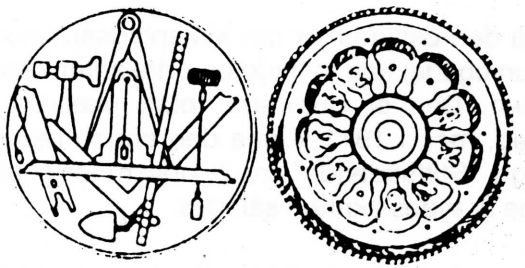
Johan Hartvig, Skipper, lader sig befragte til Kjøbenhavn og Lybech undertiden og er kuns af ringe Formue.
Johan Johansen Hartvig købte ejendommen Søndergade 5 (nu Zygmandt) den 13. februar 1731 for 264 rigsdaler og boede der til sin død i 1761.
I 1762 solgte hans enke, Anne Chirstine Poulsdatter ejendommen for 164 rigsdaler.
Johan Hartvig var iøvrigt
ejer af jagten "Isr

Og sådan kunne vi blive ved længe!
Hver borger fik sit skudsmål, og så er det jo spændende - her 250-300 år efter - at finde frem til, hvor de boede, hvad de betalte i skat og hvad de ellers havde af "hemmeligheder"
- og vi er utrolig nysgerrige!

Om den gode byfoged fik noget ud af sine beklagelser, ved vi ikke; men livet gik jo sin vante gang. Og går vi helt frem til vor tid, så er meget naturligvis ændret.
Det er utroligt, hvor mange erhverv, der helt er forsvundet, og som slet ikke findes mere her i byen.

Laugsmærker

Murerlauget Hjulmagerlauget

Her er et udvalg fra 1700-tallets Sakskøbing:
Brændevinsbrændere - Bundtmagere - Bryggere - Bogbindere - Bødkere - Bøssemagere - Daglejere - Drejere - Farvere - Feldberedere - Garvere - Grydestøbere - Handskemagere og Hattemagere.

Endvidere: Kandestøbere - Kobberhandlere (de var kongelig privilegeret) - Kobbersmede - Krambodsvende - Maltgørere - Parykmagere - Pibemagere - Portefølgemagere - Pottemagere - Rebslagere - Rokkedrejere - Skippere - Skræddere - Tobaksplantører og Tobaksspindere (der blev dyrket meget tobak i 1700-tallet).

Og til sidst kan vi nævne Vægtere - Væverе og Øltappere - og så var der selvfølgelig også skomagere, dem har vi heller ikke mere - jeg var den sidste!

KØBMÆNDENE !

På den østlige mur om kirkepladsen (mod Torvegade) kan vi finde en ottekantet kalksten. Den er desværre totalt ulæselig i dag, men i 1911 kunne den endnu læses og i "Stiftstidende" for 7. november samme år tydes skriften således:

Herunder hviler dend højagtbare oc meget fornemme Mand, nu salig hos Gud, Thomas Jørgensen, fordum borger, Kjøb oc Handelsmand her i Saxkjøbing, som døde den 5te Juli 1704, efter at han i denne Grædedal hafde levet i 55 Aar, 4 Maaneder oc 5 Dage, tilligemed sin dydelige Kjæreste Karen Christoffers Datter, som døde dend 1ste December 1715 udi sin Alders 62 Aar, hvis gudelige ægteskab var udi 29 Aar oc 3 Maaneder.

Det må være naturligt at begynde denne min korte og meget ufuldstændige beretning om købmændene i vor by med denne gode borger, der (indtil nu) er en af de ældste, vi kender noget særlig til, og så var det ham, der i 1681 skænkede kirken det dåbsfad, hvori mange af os er døbt.

Dåbsfadet er af messing, formentlig dansk arbejde, med indskriften: "Thomis Jørgensen, Karen Christofers Datter, Anno 1681 foræret til Soxkiøbing Kiercke".

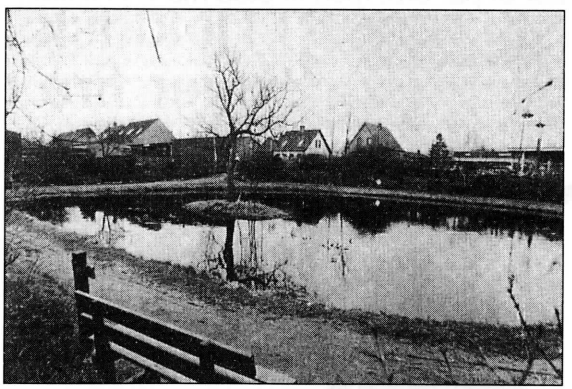
Det viser jo også, at han var en formuende mand, hvad der iøvrigt var ret almindeligt blandt købmændene, der sammen med dommeren, præsten og byfogeden var byens overklasse.
Deres koner var madammer og deres døtre altid jomfruer.

Anderledes var det med håndværkernes og de øvrige borgeres døtre. De var piger indtil de blev gift og derefter koner.
Havde en pige været uheldig at få såkaldte uægte børn, blev hun viet som "fruentimmer".

I 1687 fik Niels Caspersen Siø borgerskab som skipper og købmand her i byen. Vi kender endnu ikke hans fødested, men han var gift med Mette Nielsdatter.
Af deres børn blev en søn købmand i Nysted, og 2 døtre blev købmandsmadammer i henholdsvis Maribo og Nykøbing.

Niels Siø og hustru skænkede 433 rigsdaler og 2 mark til kirken, hvorfor deres og en søns begravelsessteder i kirkens nederste gang *paa Søn oc Helligdage fejes oc med sand oc urter bestrøes.*

Det er efter ham, at "Siøs park" på hjørnet af Maribovej og Kalkbrænderivej har fået sit navn.

Det smukke anlæg ved Maribovej, som i dag benævnes "Siøs Park".

At købmændene hørte til de mest velfunderede viser en opførelse fra 1737, hvor byens 106 skatteydere tilsammen betalte 135 rigsdaler i byskat.
Heraf betalte 9 købmænd hele 45%.

Niels Jensen var den mest velbeslåede, han alene betalte 11 Rd, næsten 11%.
Han var selv købmandssøn fra Nyborg, fik borgerskab her i byen i 1713 og giftede sig med datteren af købmand og landstingskriver Peder Henriksen Bert.
Niels Jensen blev efterhånden ejer af Brogade 1 (Quades senere hovedkvarter) samt Brogade 8 og 10 (det gamle Saxkjøbing Avis og kornmagasinet).

Lige efter kom en lokal mand, Ole Rasmussen fra Majbølle. Han betalte godt og vel 10 Rd.

Gad vist, hvad der satte ham i gang?
Da han i 1719 fik sit borgerskab, var det for at drive småhandel; men det voksede sig hurtigt stort.
Efter hans død i 1751 blev hans købmandsgård, der lå over for det nuværende Superbrugsen, solgt for det dengang imponerende beløb af 1900 rigsdaler, og hør blot beskrivelsen af bygningerne:
27 fag til gaden, en sydlænge på 8 fag, en vestlænge på 17 fag og en nordlænge på 12 fag.

Det var nærmest en regel, at købmændene stammede fra købmandsfamilier her og i andre byer, næsten alle indgifte med hinanden, altså een stor familie.

Lidt nede på listen finder vi et nyt navn, der snart skulle blive ret dominerende i gadebilledet, Jochum Jochumsen Blich, købmandssøn fra Nakskov.

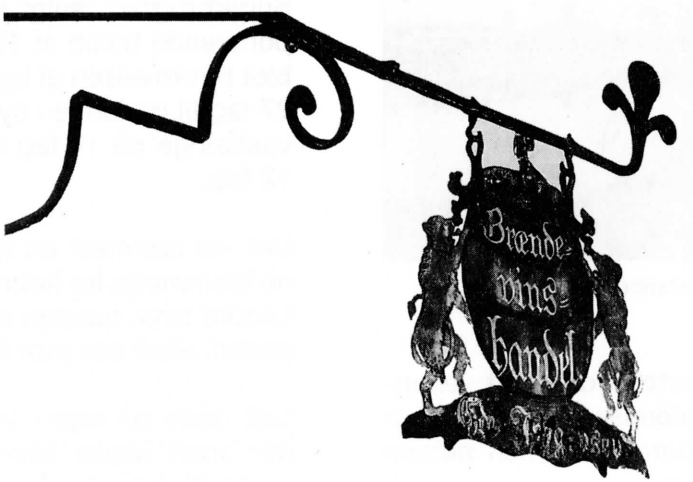
Han kom til byen og fik borgerskab i 1728 og var gift 3 gange, men også driftig på anden måde.
Han blev efterhånden ejer af Brogade 1 og 8, Vestergade 2 og 16 samt Torvegade 11.

Han var *privilegeret Vintapper, som i sin Livstid haver Kongelig Bevilling at maa sælge vin og fransk Brændevin.*

Efter hans død overtog sønnen Jens Jochumsen Blich, der var gift 2 gange, forretningen.
Og efter ham hans søn Jochum Blich den Yngre.
Foruden at være købmand var Jens Blich også byens postmester fra 1778 til sin død i 1786.
Efter år 1800 optræder navnet Blich ikke mere i Sakskøbings historie.

Til sidst et par eksempler på hvordan købmændene blev een stor familie:
Efter Jochum Jochumsen Blichs død i 1766, giftede hans 3. kone, Karen Hansdatter Bram sig med købmand Chreinhof Junior her i byen (det var iøvrigt hendes 4. ægteskab).
Efter købmand Jochum Blich den Yngres død giftede hans enke, Johanne Christine Lindvald sig med købmand Jørgen Hansen Junior.
Jørgen Hansen Junior var broder til Lars Hansen Junior, der testamenterede den såkaldte "Juniorstiftelse" til byens fattige og fik gaden opkaldt efter sig.

Mange andre gode borgere i vor by fortjener et par ord, men et sted må vi jo slutte.

Træk af brandvæsenets udvikling i Sakskøbing i nyere tid.

- af Hans Bech

I 1873 vedtog rigsdagen lov om ordning af brandvæsenet i købstæderne.
Det betød, at der skulle nedsættes en brandkommission med politimesteren som formand.

På grundlag af denne lovgivning vedtog Sakskøbing byråd i 1904 en VEDTÆGT FOR SAXKJØBING KJØBSTADS BRANDVÆSEN.
Det fremgår heraf, at byen på det tidspunkt skulle have 3 sprøjter, heraf 2 på hjul.
Endvidere hvor mange slanger, spande, stiger, brandhager, økser og save.

Der skulle være en brandinspektør som leder, 1 brandassistent ved hver sprøjte og sprøjtefører + mandskab til betjening af sprøjten.
Der skulle afholdes årlige brandøvelser og føres tilsyn med ejendommenes brandsikkerhed.
Det sidste var en vigtig del af brandbekæmpelsen, idet det var en meget vigtig indsats at søge og undgå, at ild opstod.

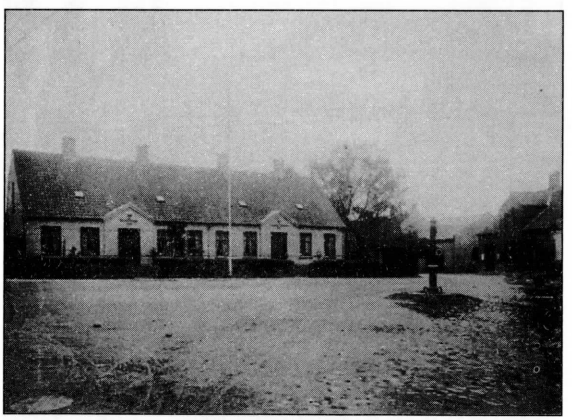
Alarmeringen skete ved hjælp af brandhorn og tromme samt kirkeklokkerne, hvorefter mandskabet skulle møde ved sprøjtehuset.

I nattetimerne gik vægteren sin runde og holdt øje med, at der var ro og orden; men han fungerede også som brandvagt og skulle alarmere, hvis han opdagede brand.

Af reglementet fremgår det endvidere, at der ved opstående tordenvejr skulle være 4 mand på vagt ved sprøjterne, så de hurtigt kunne komme frem, hvis lynet slog ned.

Vand til brandslukning var altid det store problem, men i byen var der 2 offentlige brønde - Torvet og Gåsetorvet - samt åen og havnen.

I 1908 fik byen vandværk, og i den forbindelse opsattes brandhaner. Det gav en meget større sikkerhed for tilstrækkeligt med vand ved brandslukning.

Gåsetorvet 1914 med pumpen ved bybrønden.

Når en brand opstod, gav det ofte store skader, for mange bygninger var stadig med stråtag og fængede hurtigt.
De bygningsmæssige skader gav ofte store økonomiske problemer, hvilket medførte at der allerede i 1761 blev etableret en brandforsikringsordning.
Det var Købstædernes almindelige Brandforsikring, der tegnede forsikringer overalt i landets byer, men på Lolland-Falster var der et lokalt selskab, der hed Lolland-Falsters og Langelands gensidige Brandforsikring. Dette selskab har i mange år været en god hjælp, når en brand havde ødelagt bygninger og inventar.

Befolkningstallet i byen steg langsomt, og den industrielle udvikling gav nye opgaver for brandvæsenet, men da automobilerne efter 1910 blev mere almindelige, begyndte brandvæsenet at anskaffe automobilsprøjter.

En af de første automobilsprøjter i Sakskøbing.

Den første i Sakskøbing var en Ford-T med sprøjte påmonteret og med plads til slanger og stige og øvrigt materiel. Det var en stor forbedring.

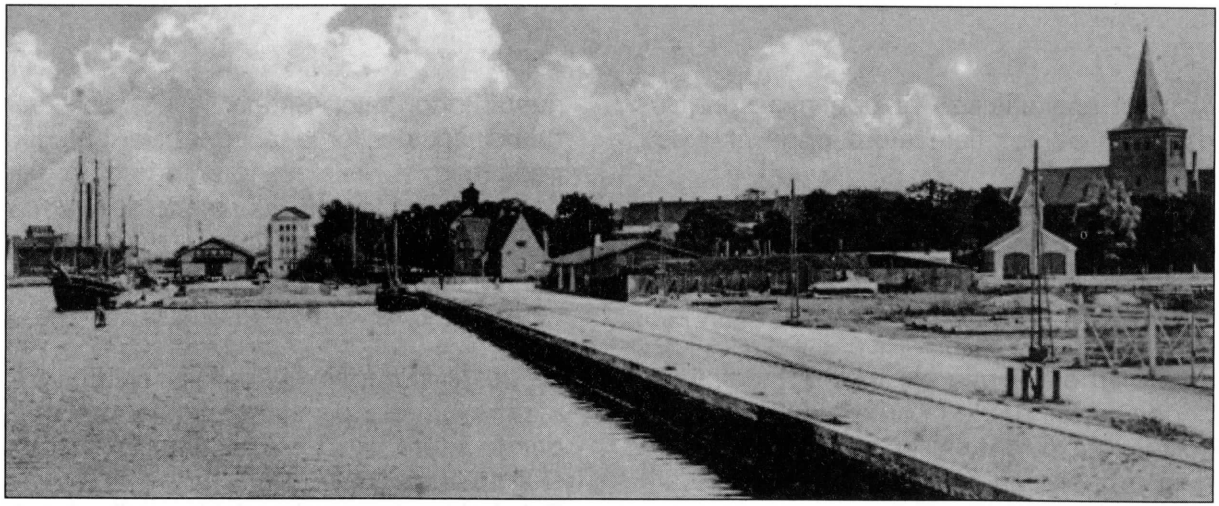
Senere fik man en Buick - en 2-personers personvogn med en bagklap, hvor der var plads til at montere slanger.
Denne sprøjte var også forsynet med stativ til stige, og den trak en påhængssprøjte.

Det kommunale brandvæsen skulle kun slukke ildebrande i købstaden, idet sognekommunerne havde deres eget brandkorps.
Men med automobilsprøjterne blev der nu mulighed for at komme til hjælp ved større brande udenfor området, og der blev lavet aftaler om sådanne ordninger.

På landet havde man langt op i tiden de gamle hestetrukne sprøjter, men i 1926 etablerede Zoneredningskorpset en brand- og redningsstation i Slemminge, der overtog brandslukning på landet.

I 1923 var der 2024 indbyggere i Sakskøbing, og brandstyrken bestod af 1 brandinspektør, 1 vicebrandinspektør, 2 brandassistenter og 12 brandmænd.
Alle var deltidsansat, og alarmeringen skete nu pr. telefon.

I 1928 flyttede brandstationen fra Juniorsgade til en nybygget brandstation med plads til 2 automobilsprøjter, alt slangemateriel og øvrigt udstyr.

Den nye brandstation ved havnen med slangetårn og 2 porte.

Den nye brandstation blev placeret tæt ved havnen, idet der efterhånden var kommet mange virksomheder, der i en given situation krævede en hurtig indsats.

Denne station var i brug, indtil Falck i 1970 overtog kontrakten om brandslukning.
Den gamle brandstation ligger stadig på havnen og bruges i dag af bådebyggeriet.

I 1940'erne var cykelhandler Frederiksen brandinspektør, mens blikkenslager Axel Jensen var vicebrandinspektør.
Karetmager Nielsen overtog senere opgaverne efter Axel Jensen, og i 1948 blev stationsleder Svend Erik Peerson, der drev en redningsstation på Maribovej,ansat som brandinspektør.

Materiellet var efterhånden gammelt og umoderne, så i 1955 godkendte brandkommissionen, at der blev anskaffet en ny brandsprøjte.

Det skete ved, at man købte en af civilforsvarskorpsets brandbiler, der var blevet i overskud efter krigsafslutningen.

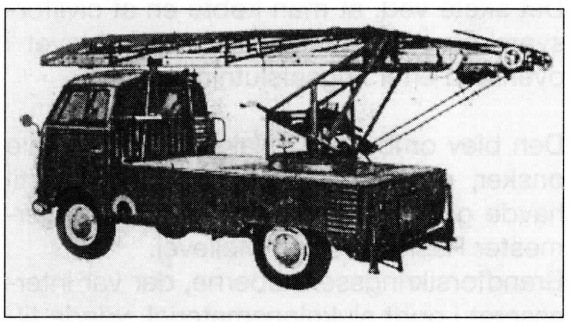
Den blev ombygget i Nakskov efter lokale ønsker, og den gamle Ford-T, der hidtil havde gjort det godt, blev solgt til bagermester Rasmussen på Møllevej.
Brandforsikringsselskaberne, der var interesseret i godt slukningsmateriel, ydede til-

Den nye brandbil fra 1955

skud til anskaffelsen af den nye sprøjte, der kom ud for flere store opgaver i de kommende år.

Allerede i 1958 forhandlede man om anskaffelse af en vW-varevogn med stige påmonteret ladet, og såvel brandvæsenet som elværket var interesseret i anskaffelsen. Men ordningen var ikke optimal, idet begge parter kunne få brug for stigen med kort varsel enten ved brand eller ved ledningsarbejde, så elværket købte nogle år senere sin egen stigevogn.

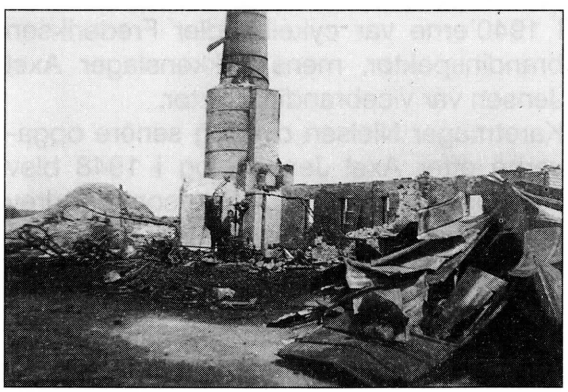
Stigebilen som brandvæsen og elværk var fælles om i en periode.

Af brandinspektørens beretning fra den tid fremgår det, at der var 4-8 udrykninger om året.

Som tidligere fortalt, så var brandvæsenet for købstadsområdet, men efterhånden kom der også aftaler om udrykning til brand ved Krenkerup, Oreby og Berritsgaard.
Og efter en brand hos autoforhandler Marius Skotte, hvor Skotte iøvrigt selv var brandinspektør for landsognet, var han utilfreds med, at Sakskøbing brandvæsen, der havde station tæt på, ikke måtte deltage.
Og der blev herefter lavet en aftale om udrykning til Sakskøbing landsogn, herunder til sukkerfabrikken.

De fleste af udrykningerne var heldigvis til mindre brande og skorstensbrande, men der forekom også større brande, og her skal nævnes nogle.
Sakskøbing tømmerhandel brændte den 4. 11.1934, og det var en meget stor brand.
Årsagen fandt man ikke, men man gisnede om, at der var tale om en antændt brand.

Hos entreprenør Møller Andersen i Radsted var der i 1942 en stor brand.
Store værdier blev flammernes bytte, deriblandt 1400 rummeter brænde, en stor mængde tørv, tømmer, brædder og maskiner.

Ruinerne af bl.a. tørreovnen, hvor branden i Radsted opstod.

Efter 1960 begyndte brandvæsenerne i købstæderne på Lolland-Falster at samarbejde, og der blev på skift afholdt årlige øvelser, hvor man fik mulighed for at lære hinandens materiel og arbejdsmåder at kende, hvilket skulle øge sikkerheden, når der blev tilkaldt hjælp ved større brande.

Men ulempen ved disse øvelser var, at der i et stort antal timer ikke var brandkøretøjer og mandskab i de enkelte byer, og man måtte derfor ophøre med denne ordning.

Aftalen om gensidig hjælp fortsatte dog, og Sakskøbing brandvæsen var med ved en stor brand i Maribo i 1959.
Det var OLSENS HOTEL, der brændte om natten, og 2 personer, der boede på hotellet, indebrændte.

Stor-branden paa Olsens hotel i Maribo

Olsens hotel lå i byens midte, hvor der senere blev opført et butikscenter med bl.a. Irma og restaurant Paletten.

Under branden kom en af Sakskøbings brandmænd til skade. Det var snedker Gunnar Pedersen, der til daglig var ansat i Knud Topps firma.
Han var på vagt den pågældende nat og var med på brandstedet.
Under slukningsarbejdet stod han på en stige, der var rejst op mod facaden til Vestergade, og betjente et strålerør.

Pludselig styrtede en frontspids på ejendommen ned og rev Gunnar Pedersen med ned fra stigen, og han styrtede ned i en kælderskakt.
Han kom alvorligt til skade og var sygemeldt i længere tid, men kom sig heldigvis.
Han blev i 1965 ansat som pedel på Sakskøbing skole.

Den netop indkøbte stigevogn var endnu ikke indregistreret, men da der var meget brug for den ved den pågældende brand, kontaktede man telefonisk politimesteren og fik tilladelse til at bruge den.

Stigevognen gjorde god fyldest og fik dermed sin "ilddåb".

I 1955 lå der et svensk skib i Sakskøbing havn. Besætningen havde holdt lidt kalas ombord og ville nu på restauration i byen.

En ung sømand på 24 år ville imidlertid ikke med og gik til køjs.
Men for at undgå at blive vækket, når de andre kom tilbage, lukkede han døren til kahytten og spærrede den ved at trække en skuffe ud, så den derved hindrede, at døren kunne åbnes.

Mens han sov, udbrød der imidlertid brand i skibet, og brandvæsenet blev tilkaldt og sendte røgdykkere ned for at redde eventuelle ombordværende.
Man fandt ingen i de kahytter, man kunne komme ind i, og ilden blev slukket, men bagefter fandt man den døde sømand.

Den 1. oktober 1968 nedbrændte Veldens tæppefabrik i Guldborg.
Fabrikken var indrettet i den smukke 100 år gamle, fredede bygning, der tidligere havde tilhørt baroniet Guldborgland og som den gang blev anvendt som kornmagasin.

Begivenheder som de her nævnte var medvirkende til, at brandmandskabet forstod alvoren i den opgave, der skulle løses. Og heldigvis var det mest mindre opgaver, man kom ud for, og som man ved hurtig indsats sikrede mod, at de udviklede sig til katastrofer.

Det har været kendetegnende for det frivillige mandskab, at hvis de først var blevet brandmænd, blev de ved i mange år.
Forståelse for opgavens betydning, godt kammeratskab og sammenhold har betydet mere end den beskedne løn, der blev udbetalt.

Måske har den kendte drengedrøm: "Jeg skal være brandmand, når jeg bliver stor" også virket.
Men lad det stå uimodsagt, hvad der end har været årsagen til, at det igennem de sidste 100 år har været et velfungerende brandvæsen, der har været årsag til, at de store katastrofebrande ikke har ødelagt hele gader, som i tidligere århundreder.

Op til kommunesammenlægningen i 1970 afholdt de 7 sogneråd og Sakskøbing byråd den 22. maj 1969 et møde, hvor også politimesteren, Statens brandinspektion og repræsentanter for Falck deltog, og det blev aftalt, at Falck fik kontrakt på brandslukning.

Stationsleder Svend Erik Peerson kunne herefter ikke mere være brandinspektør og fratrådte den 31. marts 1970. Han blev vicebrandinspektør, og ny brandinspektør blev ingeniør Erik Bohn Jespersen, der stadig har denne opgave.

SAKSKØBING TAMBOURKORPS
- godt på vej til 40-års jubilæet.

Sakskøbing Tambourkorps blev oprettet den 24. oktober 1961 med Sanne Hansen og Inge Pedersen som initiativtagere.
Sanne og Inge var ledere af pigespejderne i Sakskøbing, og selv om de ikke vidste meget om tambourkorps, så blev forsøget alligevel gjort med et par gamle juletræstrommer.
De henvendte sig til FDF, der dengang havde et orkester, og fik tilsagn fra Mogens Hansen om hjælp til trommerne.
Der blev skaffet 4 piger, der gerne ville slå på tromme, og nogle piger, der spillede blokfløjte.

Tambourkorpsets spæde begyndelse var disse blå pigespejdere.

Blokfløjter var imidlertid ikke særlig godt egnet til formålet, men med hjælp fra Leif Jensen fik man gang i rigtige marchfløjter.
Det var altså disse to instrumentgrupper, der blev grundstammen i det tambourkorps, der i de næste par år udviklede sig.

Trommer og fløjter skal lære at spille hver for sig og siden sammen. Derefter kommer problemerne med at marchere, mens man spiller.
Udviklingen medførte på et tidspunkt, at man indledte et samarbejde med FDF's orkester, der dengang var ledet af Ib Laulund.
Det resulterede bl.a. i, at FDF's orkester og tambourkorpset for første gang marcherede sammen igennem byen til jul, og hvor man aflagde besøg og spillede på byens sygehus, alderdomshjem og plejehjem.
Samarbejdet med FDF var både spændende og lærerigt, men det varede desværre ikke så længe, da FDF's orkester et års tid senere ophørte.

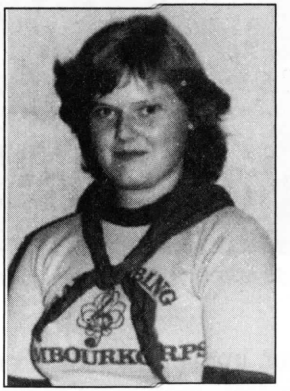
Juleoptog med tambourkorpset og FDF-orkesteret.

Indtil 1970 havde tambourkorpset reelt kun bestået af piger fra "De blå Pigespejdere", men efterhånden kom der også drenge-spejdere med i korpset, og senere kom FDF/FPF med.
Efter at Mogens Hansen og Leif Jensen stoppede som instruktører, måtte korpset i en periode klare sig selv, men i 1973 trådte Knud Kristiansen til som instruktør på trommer og Anette Ohl som instruktør på fløjte og horn.

Korpsets leder gennem 15 år, Sanne Hansen.

I 1976 fyldte korpset 15 år, og Sanne besluttede at trække sig tilbage som leder og overlade arbejdet til nye og yngre kræfter. Det blev Helle Madsen, der blev den nye leder.

Tambourkorpsets nye leder, Helle B. Madsen.

Kai Svennè Olsen tager sig nu af hornene, og senere er det Jørgen "JEPPE" Jeppesen, der træder til med sine gode erfaringer fra Livgardens Tambourkorps.

Mens Helle i en 2-års periode var borte fra jobbet, var det Knud Erik Lærke, der sprang til som orkesterleder.

Da Helle få år efter igen overtog ledelsen, voksede korpset stærkt, og der var brug for ekstra hjælp.
Det resulterede i valget af en forældrebestyrelse, som bredt kunne støtte op om korpset.

På Valdemarsdagen, den 15. juni 1981 fik Sakskøbing Tambourkorps sin egen fane. Overrækkelsen skete i Holmens kirke, hvorefter samtlige fanemodtagere marcherede gennem Københavns gader frem til Tivoli.

Korpset deltog efterhånden i flere store arrangementer bl. a. i Sakskøbings tyske venskabsby Oldenburg.
Og ved det nordiske venskabsbystævne i 1981 i Sakskøbing havde tambourkorpset en meget stor opgave med at musicere og gå foran i det store optog af norske, svenske, finske og selvfølgelig danske deltagere.
1981 var også det år, hvor tambourkorpset kunne fejre 20 års fødselsdag, og det blev selvfølgelig fejret på behørig vis.

SAKSKØBING
TAMBOURKORPS
1961 20 år 1981

På et tidspunkt får korpset sit eget hus, idet hjørneejendommen over for spejderhuset i Saxemarken bliver gjort i stand.
Kommunen påtager sig det udvendige, og tambourkorpset gik herefter igang med skurebørste, pensler og maling indvendig.

Huset blev hurtigt det perfekte samlingssted for spillearrangementer og lettede problemet med opbevaring af trommer, uniformer, noder o.s.v., og P-pladsen foran huset var velegnet til indøvning af tattoo og marchtræning.

Ved den officielle indvielse i 1986 fik tambourkorpset overrakt nøglerne til huset af borgmester Kaj Pedersen.

Efterhånden var der bud efter tambourkorpset ved mange lejligheder.
Og foruden de mere eller mindre officielle arrangementer, så benyttes korpset i mange andre sammenhænge, og her er det især kommunen, handelsstandsforeningen, erhvervslivet, foreninger m.v., der gør brug af korpsets farverige medvirken.

Nogle af tambourkorpsets helt store oplevelser var, da korpset deltog i indvielsen af Farøbroerne og senere af Guldborgsund tunnelen i 1988.

Det er efterhånden ikke nok at kunne spille godt, når man er et marchorkester - man skal også være flot klædt.

Det er dog ikke altid lige nemt at iklæde 5o hurtigtvoksende børn og unge i uniformer, der kan bruges på alle årstider og i al slags vejr.

Men da tambourkorpsets mødre var gode ved symaskinerne, så var det en stor hjælp i bestræbelserne for at korpset kunne være flot og ens klædt.

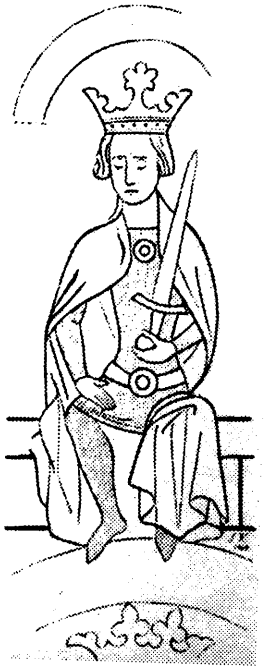
Det flotte tambourkorps er en pryd for øje og øre, når det med fuld musik marcherer gennem byens gader.

KONGEBESØG

i Sakskøbing gennem 700 år.

- et sammendrag af arkivoplysninger og avisreferater samt personlige erindringer om kongemagtens besøg i og kontakt med borgerne i Sakskøbing

- samlet og skrevet af Hans Bech, Johan Jørgensen og Holger Karlsen.

Kornerup fremdrog i 1864 betydelige rester af kalkmalerier i Sakskøbing kirke Et af disse billedfragmenter, som han gengav i akvarel, forestiller en konge med sværd og krone.

Da kalkmaleriet stammer fra 1300-tallet, må det antages at være det allerældste billedet af en konge med en eller anden form for tilknytning til Sakskøbing.

Nutidens billed- og ugeblade er i disse år fyldt med artikler og billeder om kongehuset og dets enkelte medlemmer - et klart bevis på kongehusets popularitet - og måske også på, at det er godt stof, der sælger.
Indimellem er såvel artikler som billeder af en sådan art, så man føler, at bladene går efter laveste fællesnævner.

Årsskriftsudvalget har imidlertid følt, at der er så meget stof om kontakten mellem kongehuset og lokalbefolkningen i de sidste 700 år, at det burdes samles i en lidt oversigtlig artikel med kildehenvisninger.
Oplysningerne fremlægges i ret kort form, men for mere interesserede er der mulighed for ved besøg på arkivet at studere materialet nærmere.

Det begynder i 1200-tallet.
Efter Danmarks storhedstid under Valdemarerne var landet i en periode i tilbagegang.
Store dele af landet var pantsat til nordtyske grever, og først da Valdemar Atterdag i perioden 1340 - 75 havde samlet riget og dronning Margrethe den 1. med Kalmarunionen i 1397 havde samlet Norden, var kongeriget Danmark blevet fast sammentømret.

I de første flere hundrede år regerede kongerne i stor udstrækning ved at rejse rundt i landet, og ved direkte kontakt med lokalbefolkningen og dennes repræsentanter forhandledes de sager, som kongen skulle afgøre.
Og i forbindelse med disse rejser udfærdigede kongens skriftkyndige ofte breve, hvoraf det så er muligt at se, hvor kongen har opholdt sig og på hvilket tidspunkt.

Disse breve, som er samlet i "Danmarks Riges Breve", er således en vigtig kilde, når vi skal finde ud af, hvilke konger, der gennem tiderne, har besøgt Sakskøbing.

1278. 21. april. Sakskøbing.
Kong Erik 5. Glipping fritager borgerne fra Venden for toldafgift på Hvidanger marked (Vordingborg) og giver dem frit lejde til hele markedsrejsen.

1288. 14. juni. Sakskøbing.
Kong Erik 6. Menved tager borgerne i Nakskov under sin beskyttelse og fritager dem i almindelighed for skyld i drabet på Niels Larsen og hans svende.

1320. 17. juli. Sakskøbing.
Kong Kristoffer 2. stadfæster Esrom klosters privilegier.

1320. 22. juli. Sakskøbing.
Kong Kristoffer 2. beder rådmændene i Lübeck give Revals borgere frit lejde, så at de kan komme til Lübeck og få erstatning for den uret, lübeckerne har tilføjet dem.

1320. 25. juli. Sakskøbing.
Kong Kristoffer 2. bekræfter det forbund, han i 1318 afsluttede i Kalmar.

1320. 27. juli. Kallø.
Kong Kristoffer 2. stadfæster Sakskøbings privilegier.

Vi Kristoffer, af Guds nåde de danskes og venders konge, til Eder alle, som ser og læser dette vort brev, hilsen med Gud.
Vi gør vitterligt, at vi tilstår og giver borgere i Sakskøbing alle de privilegier og friheder, som de frit har haft i henfarne kongers tid i Danmark, og stadfæster dem med dette vort åbne brev. Fremdeles forbyder vi, at nogen af vore fogeder, deres stedfortrædere eller nogen anden, af hvad stand eller stilling de end måtte være, drister sig til trods af dette brev, at gøre noget, forhindre eller på nogen måde forulempe dem, under trussel om vor kongelige hævn og vrede.

Til vidnesbyrd herom lader vi vort segl hænge under dette vort åbne brev.

Givet i Kalle år 1320 den første søndag efter den hellige apostel Jacob i vor nærværelse.

Det ses af brevene, at kong Kristoffer 2. har opholdt sig i Sakskøbing og nærmeste omegn i nævnte julidage i 1320.
Kallø i Tårs sogn var dengang kongeligt birk (retskreds).

Endvidere ser vi, at kongebrevet stadfæster Sakskøbing købstads privilegier.
Den oprindelige udstedelse af byens købstadsrettigheder ligger endnu længere tilbage i tiden, fordi der her tales om, at borgerne har haft privilegier og friheder i " henfarne kongers tid". Man kan vist ikke sige nøjagtigt, hvornår byen blev købstad.

Købstadsrettigheder betød, at der kunne udskrives skat hos byens borgere samt opkræves afgift ved byens porte, når bønderne kom ind for at sælge deres produkter. De fleste af afgifterne tilfaldt dog kongen.
Rettighederne medførte også, at håndværk skulle foregå i købstæderne, hvor man oprettede håndværkslaug - dog har hver landsby langt tilbage i historien altid haft sin egen smed.

I 1332 var rigets opløsning og forfald næsten totalt, idet kongen regerede dårligt og var så uheldig i krig, så han måtte pantsætte det meste af landet.
To adelsmænd ved navn Henneke Breide og Johan Ellemose opsøgte på den tid kong Kristoffer på hans bopæl i Sakskøbing og tog ham til fange og satte ild på hans hus. Derefter førte de kongen til Ålholm slot, hvor han opholdt sig, indtil han blev ført til Nykøbing slot, hvor han syg og nedbrudt døde senere på året.

Sakskøbing som møntsted.
I middelalderen var Sakskøbing det kongelige møntsted på Lolland-Falster. Dette fremgår af et dokument dateret 1328, som fordum fandtes i Sakskøbing kirkes brevkiste, og som lyder således:

Erik med Guds nåde de danskes og venders konge, sender dem som bor i Saxkjøbing hilsen og nåde! Vi befale alle og enhver blandt vore mænd, myntere, vragere og andre af hvad vilkår og stand de ere, som bor i Saxkjøbing, eller der drive handel, at de lovlig tilkjende og betale eder (borgerne), al den afgift , som os tilkommer nu og siden af det gods, som føres ud af byen, efter bemeldte godsers værdi glemmer det ingenlunde, såfremt I (kongens folk) agte at undgå eders godsers fortabelse og vor kongelige vrede..
Givet udi Nykjøbing år 1306 på den hellige pave og martyr Kalixtus' dag i vor overværelse.

Dette brev er en del af byens privilegier og går ud på, at kongens toldrettighed overlades til byen. Da "mynterne" er særligt nævnt som bosiddende mænd i Sakskøbing, kan man deraf slutte, at byen har været møntsted.

Et fund af over 1.000 mønter i Systofte i 1871 - nedlagt omkring år 1350 - viser at disse mønter stammer fra Sakskøbing, idet der på den ene side er en saks (uldsaks), som senere indgik i byens segl og senere i købstadens byvåben..

De holstenske grevers besættelse af Danmark ophørte med Valdemar Atterdags samling af riget, og herefter går der omkring 100 år, før vi igen finder et kongebrev, der omtaler Sakskøbing.
Det er ikke usandsynligt, at Sakskøbing i den periode har været ramt af pesten - også kaldet "Den sorte Død".
Mange af byens borgere er måske døde, så netop det kan forklare den stilhed, der er om Sakskøbing på den tid.

Fra 1399 findes en afgørelse i en strid med Våbensted. Det er borgerne i byen, der er blevet uenige med mændene i Våbensted om byens ret til græsning på overdrevet. Afgørelsen falder ud til byens fordel, men ikke desto mindre må man i de næste 400 år føre proces om retten til græsning.

I 1536 drejer det sig igen om den gamle strid, der har været mellem Saxkjøbingborgere og sognemændene i Våbensted om retten til græsning på overdrevet.
Den tidligere dom stadfæstes af Christian III, således at byen til gengæld skulle give de Våbenstedmænd 2 tønder dansk øl at præstere hvert år på Sct. Bartolomæi dag (24. august) til "*ævig tid*".
Denne forpligtelse må til trods herfor dog nu antages at været bortfaldet.

Igen i 1553 får Sakskøbing købstad sine rettigheder bekræftet. Det sker ved et brev dateret fredag efter Marie Magdalenes dag (25. juli 1553), hvor kongen bl.a. skriver:
"Vi Kristian o.s.v. gøre alle vitterligt, at vi af synderlig gunst og på at vore undersåtter i Saxkjøbing så meget desbedre må blive ved deres næring og biering og have tilladt at de to markeder, der hidtil have været holdte i Toreby og Diøllefølle (Døllefjelde) herefter må og skulle holdes i Saxkjøbing på samme dag".

Da samme konge få år efter besøgte Lolland, har borgerskabet i Saxkjøbing forstået yderligere at vinde hans gunst, idet han efter at have forladt byen udfærdiger brev, dateret Stokkemarke 10. august 1556, hvori forbud mod "*landsprang*" indskærpes særlig, som det hedder, til bedste for Saxkjøbings borgere.

Og så fik Sakskøbing et byvåben.
Som det er fremgået af det allerede skrevne, har der bestået et godt forhold mellem Sakskøbings borgere og kongen.
Ved en hyldningsakt i 1584 af Frederik II.s drengebarn, den senere Christian IV besluttede man i Sakskøbing at sende en deputation ind med en hilsen, og man fik ved den lejlighed udfærdiget en signet med 2 gyldne fåresakse som motiv. Dette motiv gik senere ind i Sakskøbings byvåben og benyttes den dag i dag som byens logo.

Så kom de mange krige, som Christian IV. deltog i, og efter hans død i 1648 fortsatte Frederik III, og i 1658 - 60 var næsten hele Danmark besat af svenske soldater, og de huserede også på Sakskøbing-egnen.

Så blev enevælden indført, og borgerskabet i købstæderne fik endnu mere indflydelse.
Årene går, og kongerne skifter. Besøg har der givetvis været, for på den tid rejste man til Tyskland via havne på Lollands sydkyst, og rejseruten gik over Sakskøbing, hvilket Videnskabernes Selskabs kort 1771-76 viser.

Kongebesøg den 22. juli 1843.

Kongen (Chr. VIII.) kom på besøg kl.6 om eftermiddagen, men dronningen var på grund af upasselighed ikke med.
I den smukt dekorerede gæstgivergård på torvet, der tilhører købmand Hansen, blev kongen modtaget af mange mennesker. Der blev ringet med kirkeklokkerne og saluteret med kanoner.
Kongen fik forevist kirken og derefter byens sprøjter. I borgerskolen bliver børnene eksamineret i religion og læsning.
Derefter begav kongen sig til byens smukke rådhus, hvor omegnens embedsmænd var mødt med deres protokoller. Byens og havnens bøger blev efterset.
Pastor Berg fra Fejø holder en kort og smuk tale for kongen, der besvares af kongen med de "nådigste udtryk", og kongen ser derefter arresterne og rådhusets indretning.
Fra rådhuset begav man sig til havnen, hvor der ligger flagsmykkede fartøjer, og kongen udbragte her et længe leve Sakskøbings borgere og indvånere.
Over for byfogeden tilkendegiver kongen sin tilfredshed med, hvad han har set.
Store menneskemængder har overalt, hvor kongen og hans følge har bevæget sig, tiljublet kongen.
Kongen tager derefter til Engestofte, og om natten kører han tilbage til Nykøbing F. igen - Sakskøbing er da illumineret.

Den 30. juli 1843.
Byen besøges igen af kong Christian VIII. og hans dronning. Majestæterne skænker byen en kroningsmedalje.

- Stiftstidende

Efter at have læst denne godt 150 år gamle beretning, må det konstateres, at nok er tiderne forandret, men programmet for majestætsbesøg har ikke ændret sig meget, når vi ser de folkefester, der holdes i de byer som vores nuværende dronning besøger på sit sommertogt.

Men selv om meget er blevet ved det gamle, så smittede udviklingen i Europa i begyndelsen af dette århundrede også af i Danmark.
I 1848 blev enevælden ophævet. Danmark fik en grundlov, og folket fik indflydelse på landets styre gennem folkevalgte ting og råd, Magten blev tredelt, men monarkiet blev bevaret, og regentens besøg rundt i landet fortsatte.
I Sakskøbing bevarede borgerskabet respekten for kongemagten.
Eksempelvis fejrede man i mange år kongens fødselsdag med musik i gaderne og flagning. Der afholdtes ligeledes festmiddage i festsalen på rådhuset.

Kongens besøg gjaldt ikke alene byens styre og borgere.
I årene, mens lensbaron Rosenørn-Lehn på Oreby var landets udenrigsminister, aflagde kongen ved flere lejligheder besøg hos excellencen på Oreby.
Således den 22. juli 1872, hvor byen markerede besøget af kong Christian IX. med æresport ved havnen og flag i gaderne samt fakkeltog om aftenen.

Kong Christian X. aflagde besøg i Sakskøbing i 1922 og allerede igen den 10. august 1926. Om det sidste besøg berettes:

Kong Chr.X. modtages på havnebroen af borgmester Peter Petersen.

Straks om formiddagen gik rygterne i Sakskøbing, at kongen ville komme på besøg. Kongen lå med kongeskibet Dannebrog i Nykøbing F. havn.

Ingen steder kunne rygtet bekræftes, men kl. 12,45 fik borgmester Peter Petersen en telefonisk besked fra den vagthavende officer på kongeskibet, at kongen ville aflægge Sakskøbing et besøg kl. 13.30.

De fleste af byrådets medlemmer og byens embedsmænd, der med dette korte varsel kunne give møde, modtog kongen ved havnebroen.
Borgmesteren bød velkommen og udtalte, at han endnu med glæde mindedes kongens og dronningens besøg for 4 år siden, og at man denne gang ligesom sidst var mødt fra alle samfundsklasser ligesom alle partifarver inden for byrådet var mødt op for at modtage majestæten.

Borgmesteren sluttede med at udbringe et leve for kongen, og det besvaredes af den store forsamling med et nifoldigt hurra.

Kongen hilser på de fremmødte honoratiores.

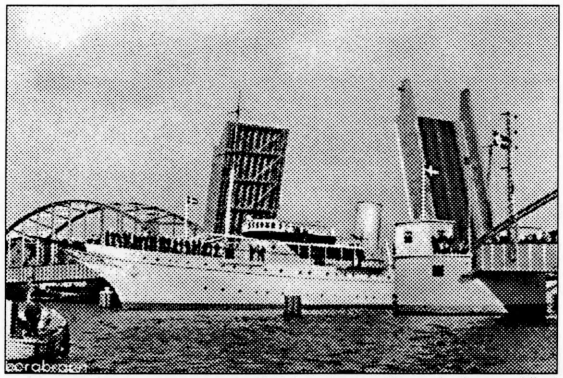
Kong Christian X. ved indgangen til Sakskøbing kirke.

Derefter spadserede man til kirken, hvor pastor Prior bød kongen et hjerteligt velkommen og tolkede Sakskøbing menigheds deltagelse under den store sorg, der var overgået kongen, siden det sidste besøg i 1922, nemlig ved kongens moders død.
Turen gik herefter til rådhuset, hvor der indtoges en forfriskning, og her bragte borgmesteren borgernes og byens tak for besøget.
Kongen takkede for modtagelsen og ønskede held og lykke for Sakskøbing og dens borgere.
Kongen med følge forlod herefter rådhuset under hurraråb og kørte til Anstalten (i dag Saxenhøj).
Til kongens taffel ombord på Dannebrog om aftenen deltog Borgmester Peter Petersen, pastor Prior og politimester Bondesen.

Guldborgbroen indvies 1934.

Indvielsen af Guldborgbroen var en stor begivenhed og starten på det store brobygningsprogram, der netop nu i disse år afsluttes med Storebæltsbroen og senere Øresundsbroen.

Den 28. september 1934 - om morgenen forlød det i byen, at kongen under sejlads til Nykøbing F. ville gå i land i Guldborg for at bese broen. Der var derfor ikke så få mennesker, der havde givet møde i Guldborg for at se kongen og det nye kongeskib.
Der blev dog ingen landgang, men man fik rig lejlighed til at se det smukke kongeskib. På kommandobroen befandt kong Chr. X. dronningen og kronprinsen sig. Der blev udbragt et kraftigt hurra, da skibet sejlede gennem broen.

Guldborgbroen åbnes for kongeskibet

Ved 11-tiden kom Dannebrog til Nykøbing, og efter modtagelse og frokost kørte kongen gennem Sakskøbing ved 14-tiden.
I Sakskøbing havde man nået at få rejst den smukke æresport ved havnen og sat flagallè i byen.

Så gik tiden frem mod Danmarks besættelse, og i de følgende 5 år var kongen ikke på de sædvanlige sommertogter rundt i landet.
Men efter krigen - allerede i 1946 - aflagde kongen, der på det tidspunkt var stærkt svækket, et kort besøg igen, og det blev Chr.X.s sidste besøg i Sakskøbing.

I 1947 døde den gamle konge, og kronprins Frederik blev udråbt til Danmarks konge - majestæten, der i folkemunde kaldtes sømandskongen, og allerede i juni 1956 var der fra hoffet anmeldt besøg i Sakskøbing.
Kongeskibet Dannebrog kom til Nykøbing F, og efter modtagelsen der om formiddagen kørte kong Frederik IX. med dronning Ingrid og 2 prinsesser så til Sakskøbing.

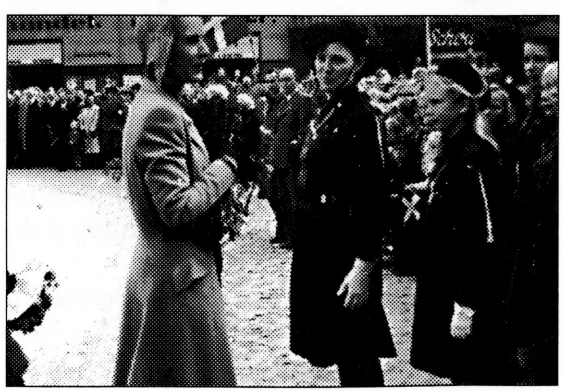
Majestæten kørte selv den mørke Bentley.

De kongelige blev modtaget ved havnebroen, og traditionen tro var der æresport, flag og grønne bøgegrene.

Stadsingeniør K.O. Thygesen havde forestået tilrettelæggelsen af besøget, og byens honoratiores med damer var mødt frem, og amtmanden udbragte et leve for majestæten.

Kong Frederik modtages ved havnebroen af borgmester Kirkegaard

Dronning Ingrid hilser på pigespejderne.

Et smilende og vinkende kongepar på Sakskøbing torv.

Efter modtagelsen hilste kongen på de mange gæster - heriblandt havnefoged Troensegård, der så ud som en rigtig havnefoged med mørk uniform og kasket med hvidt betræk over det vejrbidte, rødlige ansigt.
Havnefogeden havde som ung marinesoldat sejlet med Dannebrog.

Mellem kongen og havnefogeden udspandt sig følgende samtale:
Kongen: Nå! hvordan går det havnefoged?
Havnefogeden: Jo tak Deres majestæt - godt - og velkommen til Sakskøbing. Men hvis det må være mig tilladt, så havde jeg jo gerne set Dannebrog liggende her i havnen - jeg ville have fundet den bedste kajplads til det smukke skib.
Kongen: Jamen havnefoged - De ved da godt, hvor dybt Dannebrog stikker, og hvor meget dybde, der er i fjorden.
Havnefogeden: Ja, Deres majestæt - men hvis Dannebrog kommer, vil jeg personligt lægge alle rødspætterne ned.

Kongen morede sig, og besøget gik videre efter den manual, der gælder, og som er omtalt flere gange..

Og så når vi frem til i dag, hvor vi må konstatere, at det nu er over 40 år siden, Sakskøbing har haft kongebesøg ! !

Kilder: K.O.Thygesen - Sakskjøbing gennem tiderne,
Amtsudgaven af Danmarks Riges Breve,
Danmarks kirker - Maribo amt.

Da Bønder og Præst i Majbølle fik besøg af Toldvæsenet.

af "Støvmiderne" / Poul Jensen

Der har i den efterfølgende vinter næppe været muligheder for større våde og festlige sammenkomster efter dette uanmeldte besøg i Majbølle.

Kortskitsen viser gårdenes daværende tætte beliggenhed, man har så lov til at gisne om, hvorvidt dette kan være en medvirkende årsag til at intet ulovligt materiale fandtes ved de sidste 8 besøg.

Selve rapporten fra besøget - delvis omskrevet til nutidens formulering - lyder således:
Anno 1778 den 9. november kl. 8 slet, mødte vi underskrevne borgere og købmænd af Saxkiøbing nemlig Jens Blich og Christen Søndahl som kautionister for Saxkiøbings consumption, tilligemed 2 vitterlighedsvidner, nemlig den nye beskikkede consumptions kontrollør hr. Husum og mester Jacob Lund, snedker, begge af Saxkiøbing, på højædle og velbårne hr. kammerherre Lehns gods udi Majbølle by, for samme sted efter angivelse, og ifølge hans kongl. majestæts allernådigste forordninger, at inkvirere om utilladelig brændevins tøj, og til den ende blev begyndt og foretaget således:

1 Udi bemeldte Majbølle by hos bonde NIELS PUGE (Præstestræde 20, matr. 2) hvor vi forefandt 2 kobberbrændevinspiber, som på stedet blev i stykket slaget og med os taget, bonden blev tilspurgt, om han havde bøderne at kunne betale, hvortil han svarede nej, men lovede at få det afgjort inden 24 timers forløb.
2 Hos bonden MADS LÆRKE (Majbølle Byvej 74, matr. 5) blev ligeledes ransaget, men forefandtes intet.
3 PEDER OUTE (Præstestræde 17, matr. 15) blev inkvireret og forefandt ligeledes 2 piber, som straks blev slaget i stykker og med os taget, bøderne havde han ikke for nærværende tid, men lovede at afgive dem så snart han kunne gøre sin Hvede i penge.
4 Hos PEDER POULSEN (Majbølle Byvej 45, matr. 11) forefandtes ligeledes 2 piber, som straks blev slaget i stykker og med os taget. På spørgsmål om han havde bøderne straks at kunne erlægge svarede han nej, han ville gøre udveje i denne uge.
5 Hos JENS CORTSEN (Guldborgvej 89, matr. 17) forefandtes et trædække til en brændevinskedel som på stedet blev i stykker slaget, bøderne lovede han inden føje tid at betale.

6 Hos HANS BESKE forefandtes et kobberdække til en brændevinskedel, som straks på stedet i stykker slaget og med os taget som konfiskeret. Bøderne havde han på forlangende ikke straks at kunne betale, men ville stræbe om 8 dage at tilvejebringe samme.

7 Hos PEDER HANSEN (Grubbevej 10, matr. 26) forefandtes ikke noget brændevinsredskab.

8 Hos NIELS OUTE (Præstestræde 9, matr. 20) var ej heller noget brændevinsredskab.

9 Hos PEDER MADSENS ENKE (Majbølle Byvej 49, matr. 10) forefandtes udi en svale tønde 2 kobberpiber, som straks blev udtaget og i stykker slaget, bøderne havde hun ikke for nærværende tid at kunne betale, men lovede at afbetale dem ved første lejlighed i denne måned.

10 Hos JØRGEN BOESEN (Majbølle Byvej 62, matr. 4) fandtes ved eftersyn ej noget.

11 Hos RASMUS JØRGENSEN (Bagvej 27, matr. 21) forefandtes 2 kobberpiber, som på stedet blev i stykker slaget og med os taget. Bøderne havde beboeren ikke straks at erlægge, men lovede om føje tid at ville betale dem. Han anmeldte, at han nu i dette øjeblik var stævnet af sit herskab og skulle møde på herregården i morgen.

12 Hos HEINRICH HANSEN (Guldborgvej 170, matr. 16) forefandtes ved ransagning 2 brændevinspiber, som straks blev i stykker slaget og med os taget. Mulkten havde han ikke at betale, men han lovede samme i denne måned.

13 Hos RASMUS KIEP (Majbøllevej 33, matr. 14) forefandtes et kobberdække, som blev i stykker slaget og til os taget. Mulkten lovede han ved lejlighed at afgøre. Han undrede ellers meget over, at han nu i samme øjeblik af sit herskab blev stævnet i samme begivenhed.

14 Hos CHRISTEN FYNBOE forefandtes 2 kobberpiber, som straks i stykker blev slaget og med os taget. Hos denne mand blev ej heller nogen bøde betalt, men lovede at ville sidst i denne uge at gøre den.

15 Hos HANS GRUBBE (Grubbevej 12, matr. 25) forefandtes ej noget brændevinstøj.

16 Hos ANDERS BODIKE (Bagvej 7, matr. 24) forefandtes ej noget, foregav ellers at nu i dette øjeblik blev han af sit herskab stævnet og skulle møde på Beritzgård i samme begivenhed.

17 Hos JENS SMED (Bagvej 15, matr. 23) forefandtes ikke noget brændevinsredskab.

18 Hos PEDER SMED (Majbøllevej 53, matr. 9) ej heller noget.

19 Hos JENS PUGE (Majbøllevej 93, matr. 27) var ej heller noget af det slags at finde.

20 Hos RASMUS PEDERSEN blev ved ransagningen fundet 2 brændevinspiber, som straks blev i stykker slaget og med os taget.

Mulkten blev ej betalt, men lovede at afgøre samme inden denne måneds udgang, at han kan få tærsket noget korn til rede penge at udrede.

21 Hos CHRISTEN HANSEN (Norvej 5, matr. 13) forefandtes ved ransagning ikke noget brændevinstøj.

22 Hos CLAUS LOLLE (Guldborgvej 85, matr. 13) var ej heller noget brændevinstøj.

23 Hos HANS JEPPESEN (Majbøllevej 67, matr. 8) fandtes ej heller noget.

24 Hos JOHAN MØLLER (Majbølle Mølle) fandtes ikke noget.
25 Hos MADS RASMUSSEN (Bagvej 6, matr. 6) forefandtes intet.
26 Hos CHRISTEN JENSEN (Majbølle Byvej 76, matr. 7) var ej heller noget at finde.
Endelig indfandt vi os hos præsten hr. Tschiering og degnen hr. Fugleberg, men forfandtes ej noget brændevinsredskab.

Således blev denne inkvisitionsforretning af os på lovlig måde foretaget, som bekræftes ved vore hænders underskrift.

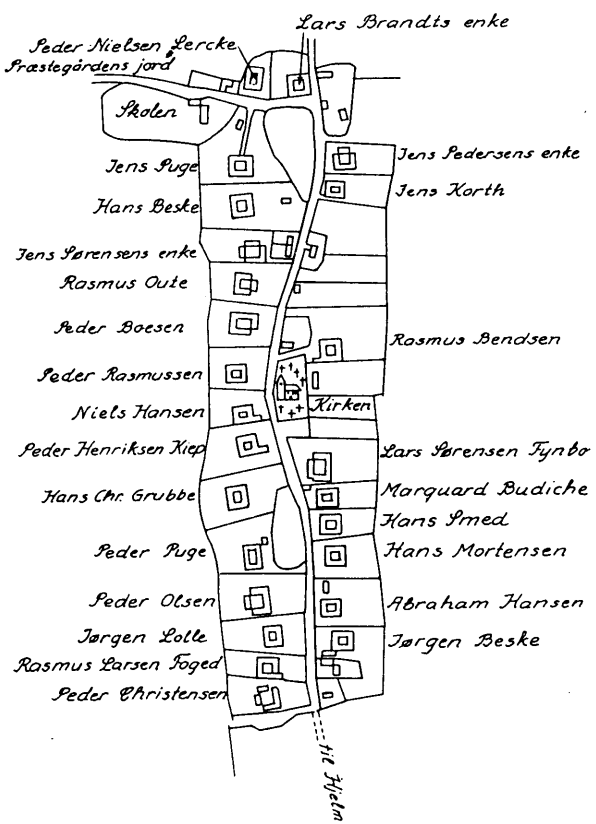
Datum Majbølle ut supra

Jens Blich *Christen Søndahl*

Som vitterligheds mænd underskriver

Husum *Jens Lund*

Gårdfæsterne i Majbølle by
pr. 5. juni 1845.

Ansøgning om fri proces i strid om fæsterettighed over Agerupgård 1852

Den gotiske håndskrift er tydet af en af arkivets skrifteksperter Bent Jensen.

Underdanigst til erindring.

Min mand Sigismund Størzer og jeg, hans hustru Ane Johanne Jørgensen, fik i året 1843 livsfæste på Agerupgård, 1/4 mil fra Sakskøbing, med et areal af ca. 300 tdr. land under grevskabet Hardenberg - Reventlows øster distrikt, for en indfæstning af 3000 rigsbank-daler.
Der ved, at gårdens jorder, der var opfyldt med skove og derfor meget forsømt og så at sige kun lidet opdyrket, af min mand blev ryddet og opdyrket og sat i en sådan stand, at der nu kunne høstes 2000 tdr. korn af hvede, rug, byg, ærter og havre årligt., havde han ved disse anstrengelser i så få år pådraget sig dels nogle restancer til herskabet, der dog til 11.december 1848, kort før krigens udbrud, kun androg ca. 539 rigsbankdaler, såvel som anden gæld til private på ca. et par tusinde rigsbankdaler.

Denne tilbagegang i økonomisk henseende i forbindelse med den imellem min mand og mig indtrådte ulykkelige misforståelse, der gjorde det ægteskabelige samliv umulig, endte omsider med, at vi blev separerede fra bord og seng, som det hedder i henhold ti vedlagte genpart af den af Deres højvelbårenhed under 19. februar forrige år udfærdigede separationsbevilling, og det på sådanne vilkår, som indeholdes i den vedlagte udskrift af forliget af 11. februar s.å.
Efter at separationen var bevilget og de facto udført, og jeg taget til Nakskov med de af børnene, jeg havde ved forliget påtaget mig at forsørge imed de samme-steds tilsagte emolumenter, forværredes min mands sindsforfatning i den grad, at han foruden at forsømme gården hengav sig til drik, der i forbindelse med det slette selskab, han i sin ulykkelige forfatning søgte, omsider førte til, at han, for at forbedre sine kår, lod sig forføre til at lade sætte ild på Agerupgård, hvis staldbygning med en del heste og andre kreaturer, den 19. 20. marts s. å. blev et rov for luerne.

Uden udsigter til nu at erholde de mig ved skilsmisseoverenskomsten af min fraskilte mand mig tilsagte emolumenter, måtte jeg naturligvis antage mig også de andre 3 børns forsørgelse, der nu hviler tungt på mig og mine gamle, værdige ubemidlede forældre.
Min mand er allerede gået sin skæbne imøde ved tilligemed sine forførere og medskyldige at være dømt og indsat til tugthusarbejde i 14 år.

Efter forordning af 3. marts 1838 måtte jeg være berettiget til, imod naturligvis beviste restancer og anden gæld til herskabet, at blive ved gården: Enten ved en antagen mand midlertidig at bestyre den for mandens regning og ansvar, eller i alt fald dog for at drive gården for mig selv og for egen regning.

Jeg som hustru for min ulykkelige mand havde allerede forrige sommer, medens han sad arresteret, dels hos godsinspektør, kammerråd Dons, dels hos hendes nåde grevinde Gersdorff Hardenberg-Reventlow, ladet gøre de fornødne tilbud, men er endnu uden endelig svar, når alene undtages, at bemeldte kammerråd Dons i en skrivelse til min mand af 20. juli forrige år erklærer, "at da fæstet på gården på en aldeles lovformelig måde er afstået, og gården på lovlig måde overleveret grevskabet, vil forlangedet om at tilbagelevere gården med fæstebrevet ikke kunne blive opfyldt".
Da herskabet således ene og alene støtter dets vægring med at tilbagelevere gård og fæstebrev, enten for mig selv eller på min mands vegne, er det en selvfølge, at jeg rettelig må kunne reklamere min ret til at forblive ved gården på en af de ovenfor antydede måder.

Jeg skal derfor tillade mig at bede deres højvelbårenheds opmærksomhed hendraget på, at det er så langt fra , at nogen lovformelig af- og overlevering af gården til herskabet har fundet sted, at jeg meget mere drister mig til at godtgøre det modsatte.

Vel hedder det i den vedlagte udskrift af Hardenberg-Reventlows østre distrikt og birks justitsprotokol, at min fraskilte mand, den 25. marts forrige år, da retten siges at være bleven holdt til bestemt tingtid, skal have frasagt sig gården, ja skal endog selv under foregivende af sin, som det hedder, ulykkelige forfatning, formedelst fattigdom, og den gården natten imellem 19. og 20. marts overgående brand, have erklæret, at han ikke kunne blive på gården.

I en fortsat længere redegørelse, hvori mandens sindsforvirring, hans eksalterede og berusede tilstand samt beskyldning om fremsat spirituosa for ham og øvrige medskyldige under forhørene nævnes, når vi frem til skrivelsens afslutning.

Da jeg således nu med mine fem børn har uden anden hjælp måtte ty til mine gamle, ubemidlede forældre, for ikke med børnene at lægge det offentlige til byrde, og således er ude af stand til, ad rettens vej at varetage min og børnenes interesser, så tillader jeg mig underdanigst at ansøge deres højvelbårenhed om, at måtte forundes bevilling om fri proces til sagsanlæg ved underretten imod mit herskab, hendes nåde grevinde Gersdorff Hardenberg-Reventlow, eller godsbestyrelsen på hendes vegne for at komme i besiddelse af forbemeldte fæstegård Agerupgård, imod at jeg fra den tid herskabet overtog samme og indtil jeg igen indsættes deri, måtte være eller blive herskabet skyldige.

Skulle Deres højvelbårenhed
ikke selv ønske at afgive resolution
på denne ansøgning, beder jeg den med
Deres gode og bevågne anbefaling ind -
sendt til justitsministeriets resolution.

Branderslev den 4 April 1852. —

Bilagene fremsendes herved
til tilbageskrivelse. —

Underdanigst
A. J. Steyer

Som Sogne og Kongs
valgte Lensmænd
H. Jørgensen.

NB Fra min herværende øvrighed og fra communalrådet i Branderslev vedlægges anbefalede erklæringer.

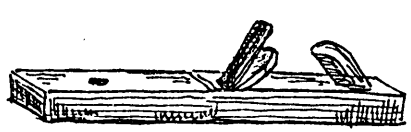
Museumsforeningen "Saxtorp"

Museumsforeningens formål er at indsamle,registrere og bevare ting og sager af lokalhistorisk værdi.

Hvad, der er virkelighed i dag, er historie i morgen
- derfor skal vi passe godt på alt det gamle
- kun derved er det muligt for os og for efterslægten at kende byens og egnens historie.

Det ses heraf, at museumsforeningen er en vigtig samarbejdspartner med Lokalhistorisk arkiv og Lokalhistorisk forening, hvilket også tydeligt har vist sig i forbindelse med lokalhistoriske optog og udstillinger gennem årene.

Museumsforeningen er nu nået så langt, så det foreløbige resultat kan vises frem i Det gule Pakhus, men det understreges, at det stadig er et museum under opbygning.
Redaktionen har kigget indenfor og beretter her kort om, hvad der eksempelvis bydes på:
Et komplet snedkerværksted fra den tid, hvor alt blev fremstillet ved håndkraft. Der er træværktøj af enhver art, og den gamle limovn med limpotten står ligefrem og oser af gammelkendte lugte.

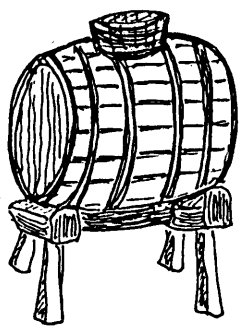

Karetmagerens (hjulmandens) værksted har alle de snurrige værktøjet, der skal til for at hjulet bliver rundt, og træskomanden. der kunne fremstille træsko og træskestøvler i alle størrelser viser værktøj og modeller.
Rokkedrejerens store monstrum af en drejebænk, er den maskinelle indretning, der gjorde det muligt at fremstille runde ting i træ.
Men ikke alle håndværkere havde et fast værksted til fremstilling af det færdige produkt.
Her kan vi nævne tækkemanden, der drog fra sted til sted med krageholdere, klappebræt og tækkenåle og frembragte de smukkeste stråtage.

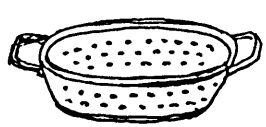
Og så vises der skovværktøj fra den tid, hvor skovhuggeren svedte med økse og sav, men hvor man trods alt havde en skovvippe, der var en fornuftig indretning til at løfte de tunge kævler.

Landbrugsafdelingen består i sagens natur af mindre redskaber, der blev brugt i det daglige arbejde på gården.
Der er plejlen, hvor de to dele helst skulle være forbundet med åleskind, og så er der et utal af kort- eller langskaftede træskovle, som blev brugt, når man kastede rundt med kornet for at fjerne avnerne.

Da man på gårdene stort set var selvforsynende med en lang række varer, så findes der selvfølgelig alle nødvendige indretninger til bl.a. fremstilling af smør og øl. Og til ølbrygning har man den nødvendige malt og humle.

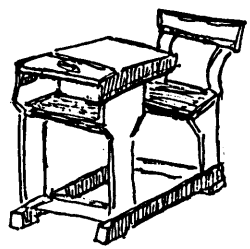
Køkken og bryggers er iøvrigt et fuldkomment billede i alskens blåemaljeret køkkentøj fra Glud & Marstrand, og så findes der endda så specielle rariteter som en æbleskrællemaskine og en snittemaskine til snittebønner.

Så går vi videre til afdelingen for møbler, der strækker sig lige fra indretning af en fornem stadsstue til det usleste karlekammer, og så er der sengemiljøer, så man må sig forbarme.

En speciel sygestue med dr. Halvorsens gamle stol og remedier af forskellig art. Ja, selv et tørvesmuldskloset fra 1910 mangler ikke, og så er der original vejledning på undersiden af brættet.

Og de ældste af os kan fornemme barndommens skole - den gang eleverne sad ved pulte og skrev med griffel.
Jo, skolestuen kalder ganske givet en masse minder frem.

Til sidst skal vi nævne de enorme mængder af tøj og dragter, der i sig selv fortæller spændende historie fra en svunden tid.
Og så er der alt det andet, der ikke er nævnt i denne korte beskrivelse.

Uddrag af beretning for Lokalhistorisk arkiv februar 1997.

Hvorfor bor der mennesker på Lolland-Falster? er titlen på et foredrag.

En god titel, der nok kan sætte nogle tanker igang -. hvorfor bor der mennesker på Lolland-Falster? Ja, nogle af os bor her vel på grund af, at vi er født her - har familie her - og arbejder her og synes, at det er et godt sted at bo.
Og mange bor her måske på trods af, at her ikke er særlig mange arbejdspladser, så de må køre langt hver dag for at komme på arbejde - ja, og så er tilværelsen her vel ikke så stresset.

På arkivet kan vi se, hvem der har boet på Lolland-Falster gennem de sidste århundreder, men vi kan ikke se, hvorfor de har boet her.
Men før i tiden blev man for det meste boende, hvor man var født eller i nærheden, hvis man da ikke tog det helt store spring og emigrerede til Amerika, hvilket næsten var ensbetydende med, at man aldrig mere genså familie eller fædreland.
Hverken den gang eller nu er det klimaet, der holder folk hernede, for selv om det så besnærende hedder Sydhavsøerne, har vi et højst usundt klima , hvor folk hoster sig igennem dag og nat.

Men med hensyn til arkivet, så er jeg glad for at kunne gentage mig selv fra tidligere år: Vi har haft et godt år på Lokalhistorisk arkiv.

Registreringen på vores nye PC-er skrider langsomt men sikkert frem.
Ting ta'r tid, men det gør heller ikke noget.

Jeg sagde på sidste års generalforsamling, at der ikke skulle være nogen udstilling i 1996, og det var vi egentlig meget godt tilpas ved, for så fik vi mere tid til alt det, der ellers bliver skubbet til side.
Og så kom der alligevel en udstilling.
For før nogen egentlig var rigtig klar over det, var arkivets udstillingsmedarbejdere i gang med at finde billeder og tekster og sætte på plancher, der skulle bruges i Saxemarken den weekend, de forskellige fritidssammenslutninger holdt deres stævne og udstilling.

Senere blev plancherne stillet op på Saxenhus, og det er så et spørgsmål, hvor mange der så dem der?
Alligevel var det et krævende arbejde med måneders forberedelse.
Derfor - når arkivets udstillingshold siger ingen udstilling i 1997. Ja, så holder det!

Jeg ved godt, at foreningen arrangerer disse udstillinger, fordi de mener, der skal ske noget, for folk skal ikke tro, at det hele er gået i stå.

Men det hele kan ikke bare være fest og farver. Det er også vigtigt, at medarbejderne på arkivet har en rolig hverdag, hvor man får ryddet op i bunkerne.

Vi har arbejdshold mandag, tirsdag og torsdag, og så har vi indført personalemøde en gang hvert kvartal, hvor de forskellige medarbejder mødes og hører om, hvad de hver især laver.

Vi har indkøbt en ny kopimaskine, det var en nødvendig investering, da den gamle maskine var slidt op - eller slidt ned, som man nu vil.
Til dette køb fik vi et tilskud fra Lokalhistorisk forening på 4.000 kr. Tak!
Men foreningen har også gavn af denne investering, idet "Støvmiderne" laver det meste af deres arbejde på arkivet.

Forøvrigt har vi lånt en pc-er af samme "Støvmider". Den står i forkontoret hos arkivlederen.

Arkivet har haft besøg af Porskær Poulsen fra SLA, der har udgivet en bog om de lokalhistoriske arkiver, og der er udvalgt 5 arkiver, her i blandt Sakskøbing, som bliver nøje beskrevet.
Det er interessant og bekræftende læsning.

Mange skæbner gemmer sig arkivmaterialet - vi er alle en lille brik i det store puslespil, der hedder livet, og hver brik er vigtig, for at det hele kan passe sammen.
Og hver enkelt medarbejder klarer sin del - til gavn og glæde for dem, der kommer efter os. Vi spejler nuet - vi spejler tiden - om lidt er alt så længe siden.

Tak til hver især, der er med til at gøre Sakskøbing lokalhistoriske arkiv til det gode arkiv, som det er.
Tak til yngre og ældre medarbejdere - tak til arkivleder - til bestyrelse - til byråd - og til dem, der laver årsskriftet, der synes at blive bedre år for år.
Tak til alle for et godt samarbejde i 1996.

Ingrid Bandholm.

Årsberetning 1996 for Lokalhistorisk forening

- aflagt på generalforsamlingen den 27. feb. 1996 af Lars Graff Nielsen.

Da Lokalhistorisk forenings utroligt dynamiske formand Hakon Winther pludselig døde for 2½ år siden, skabte det unægtelig noget af en krise for Lokalhistorisk forening.
Vi kunne jo ikke finde en ny formand, som ville arbejde døgnet rundt uden at få løn for det, så foreningen måtte til at klare sig med bestyrelsens øvrige medlemmer "på deltid", - men bestyrelsen stod heldigvis fast på, at foreningen skulle videreføres med et nogenlunde uændret aktivitetsniveau - og med et alsidigt og afvekslende program, hvor der også er plads til at hygge sig.
Der var også enighed i bestyrelsen om, at bevare bestyrelsens mange underudvalg, for det er ikke mindst underudvalgene, der skaber fornyelsen i foreningen. - Men den nødvendige omstilling kunne vi kun gennemføre ved at uddelegere opgaver og ansvar, så alle tog del i opgaverne og selv tog ansvaret for løsningen.

For et år siden aflagde Anne Christiansen årsberetning, og da vidste vi endnu ikke, om omstillingen ville lykkes, for i starten havde vi - oprigtigt talt - svært ved at få vore medlemmer til at komme til vore arrangementer, men i løbet af 1996 vendte billedet, så vi gennemførte flere velbesøgte arrangementer i efteråret. Foreningens program er kendt fra de udsendte medlemsbreve, så jeg vil kun fremhæve to af foreningens arrangementer i 1996.

Den 1.+ 2. juni satte vi "Focus på ungdomskorpsenes historie" i Saxemarken i samarbejde med byens ungdomskorps og Sct. Georgsgildet. Desuden medvirkede Lokalhistorisk arkiv og foreningens forskergruppe ved Johan Jørgensen; de stod for udstillingen om ungdomskorpsenes historie. Det var et stort arrangement og et kæmpearbejde for Anni Nielsen og Anne Christiansen at arrangere, men det lykkedes at skabe en levende spejderlejr med et mylder af spejdere - som ramme om udstillingen og foredragene om, hvordan ungdomskorpsene er blevet til det, de er i dag.
Det skal nævnes, at weekenden blev så omfattende, at den kun kunne gennemføres takket være et stort tilskud på næsten 15.ooo kr. fra Sakskøbing kommune.
Det var synd, at der ikke kom flere, end der gjorde, - for det var en festlig og vellykket weekend. Men jeg vil ikke ærgre mig over det svigtende fremmøde, for den weekend skabte kontakt mellem Lokalhistorisk forening og en gruppe af borgere her i kommunen, som vi ellers ikke har haft kontakt med, nemlig ungdomskorpsene - og deres forældrekredse og støttekredse.
Og så fik vi oven i købet indsamlet og udstillet - og bevaret - ungdomskorpsenes historie her i kommunen, og det er jo også en af vore opgaver.
Jeg vil også gerne fremhæve vores store novembermøde, hvor vi først havde mange kvaler.

For Handelsstandsforeningen flyttede deres juletræstænding fra om eftermiddagen til om aftenen, så den faldt sammen med vores arrangement, - og da vi først var kommet overens om at slå de to arrangementer sammen og koordinere dem, så kom der afbud fra aftenens hovedtaler, Piet van Deurs, så vi måtte til at finde en anden taler.
Men det lykkedes nu alt sammen, så vi fik en dejlig aften, hvor museumsleder Johannes Nørgaard Petersen fra Reventlow museet fortalte os om Danmarkshistorien i tiden op til Valdemar Atterdag, og bagefter opførte amatørskuespillere fra Slemminge-Fjelde beboerforening Kaj Munks skuespil "Atterdag" for os. Det blev en god og velbesøgt aften - som kostede foreningen en del penge, for det er dyrt at opføre dilettantforestillinger, men det skal der også være råd til engang imellem, for scenen i Det gamle Theater er også en del af vores lokalhistorie.

Efterårsprogram 1996 Lokalhistorisk Forening Sakskøbing

Foreningen fik også i 1996 gennemført 8 medlemsmøder - af vidt forskellig karakter, så der meget gerne skulle have været noget for - næsten enhver smag. Og medlemstilslutningen var mærkbart stigende i 2. halvår af 1996, så jeg ser med stor fortrøstning på foreningens fremtid. For det ser ud til, at vi har overvundet krisen. Og så er det jo endda kun bestyrelsens egne 8 arrangementer, jeg har nævnt.

Bestyrelsen har jo ikke mindre end 5 tilforordnede, som repræsenterer deres bestyrelse eller arbejdsgruppe eller underudvalg.
Naturligvis kan jeg ikke som formand følge med i alle de mødeaktiviteter, men jeg har haft stor glæde af de sidste 4-5 måneder at følge Museumsforeningen Saxtorp tæt, og jeg håber, at Dagny Kristensen og jeg i fællesskab er ved at få løst et af museumsforeningens problemer.

Museumsforeningen afholdt offentlige udstillinger sidste sommer - og det supplerede jo på fortrinlig vis foreningens virksomhed.
Også Fonden til samling af Sakskøbings historie har på bemærkelsesværdig måde suppleret foreningens virksomhed i det forløbne år. Fonden fik udgivet det meget smukke hæfte om "Kunst og mindesmærker i Sakskøbing og omegn".
Udstillings- og årsskriftudvalget var aktiv i forbindelse med ungdomskorpsenes historie - og præsterede endnu engang at udsende et spændende og interessant årsskrift for 1996 - udgivet af Lokalhistorisk arkiv og foreningen i fællesskab og redigeret af Holger Karlsen.
Årsskriftet er en aktivitet, vi meget nødig vil undvære i Lokalhistorisk forening.

Så kommer foreningens forskergruppe, som også er i gang med noget virkeligt spændende: Efter i flere år at have arbejdet med gårdens historie i landsognene, har gruppen nu kastet sig over noget så spændende som matriklerne i selve Sakskøbing by. Det er et arbejde, jeg er meget spændt på - og venter mig meget af.

Der er også blevet knyttet en ny tilforordnet til bestyrelsen - for at aflaste mig selv. Og det er Birthe Aagaard fra Slemminge, som jeg i sin tid arbejdede meget tæt sammen med, da vi lavede "Sakskøbing år 1900". - Birthe er i fuld gang med et projekt, vi kalder "Sakskøbing år 1300", - for begyndelsen af 1300-tallet er en meget spændende periode i Sakskøbings historie, for da kom de danske konger her i Sakskøbing regelmæssigt og opholdt sig undertiden her ret længe - og dengang havde vi også noget så vigtigt som et møntslageri her i byen i alle tilfælde fra 1306 og mindst til 1328.
Det vi går og tumler med er, om vi om nogle år skal søge at samle hele byen, alle skoler, børneinstitutioner, idrætsforeninger og alle andre foreninger om at omdanne Sakskøbing til et stort "Sakskøbing år 1300".
Ideen skulle være at gentage Sakskøbing år 1900 - nu blot som Sakskøbing år 1300 og i endnu større format, så alle interesserede bliver involveret aktivt. - Det glæder jeg mig til at fortælle jer meget mere om i årsberetningen til næste år.

Ingen kan altså nægte, at vores snart gamle forening stadig sprudler af liv og ideer og aktivitet - og det gør det sjovt og spændende at være formand.
Men formanden alene gør det bestemt ikke. - Derfor vil jeg slutte årsberetningen med at rette en tak til bestyrelsen for det store arbejde, I alle har påtaget jer - og har gennemført. Her skal bestemt også lyde en tak til Lokalhistorisk arkiv og Museumsforeningen Saxtorp for godt samarbejde - og en tak til medarbejderne i Fonden, samt årsskrift- og udstillingsudvalget - og Støvmiderne for jeres store indsats i 1996, - som det er fremgået af årsberetningen, kunne vi ikke klare os uden jeres indsats.

Endelig skal der også lyde en tak til foreningens medlemmer for, at I hang på gennem de lidt svære år, så foreningen stadig kan mønstre et medlemstal på 690 medlemmer.
Jeres trofasthed har glædet os meget, for medlemmernes opbakning er altid en forenings egentlige styrke.
Derfor tak for et godt år - som giver lyst til mange flere !

Lokalhistorisk Forening, Sakskøbing